

รายงานการวิจัย
กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ
นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วรวิทย์ สุขสมบูรณ์ และคณะ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ

นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

The Building process of Democratic Citizenship students of
Student Studying at Mahamakut Buddhist University.

วรวิทย์ สุขสมบูรณ์

ไชยยา เรืองดี

ณัฐภัทร อยู่เมือง

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2) เพื่อนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 361 คน สถิติที่ใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

ผลการวิจัยพบว่า :

สภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/ยอมรับความแตกต่าง ด้านรับผิดชอบตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง และด้านรับผิดชอบต่อสังคม/มีส่วนร่วมและจิตอาสา ตามลำดับ

กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีทั้งหมด 6 ด้าน คือ 1) ด้านมีสำนึก และพึ่งตนเองได้ ให้รางวัลหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดี เพื่อเสริมสร้างกำลังใจในการทำกิจกรรม 2) ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ 3) ด้านเคารพความแตกต่าง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ 4) ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่ายๆ 5) ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ยอมรับผลของการละเมิดกฎหมายปฏิบัติตน ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 6) ด้านรับผิดชอบต่อสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง โดยส่งเสริมให้มีกิจกรรมลักษณะจิตอาสาเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ : ความเป็นพลเมือง, ระบอบประชาธิปไตย

ABSTRACT

The objectives of research aimed 1) to study Democratic Citizenship of Students Studying at Mahamakut Buddhist University, and 2) to propose a process of Democratic Citizenship of Students Studying at Mahamakut Buddhist University. The mixed research methods were used in the study. The quantitative data were collected by questionnaires from 361 samples and analyzed by percentage, mean, and standard deviation. The qualitative data were collected by indepth interviews with 5 experts and by focus group discussions with 5 experts.

The research results found that:

The condition of Democratic Citizenship of Students Studying at Mahamakut Buddhist University was at a high level overall. The highest level started at Respecting the rights of others/accepting differences, followed by Self-responsibility/knowing one's duties, Respect for laws and social rules and Social Responsibility/Participation and Volunteer and necessity awareness respectively.

The process of Democratic citizenship awareness in 6 aspect was as follows; 1) Freedom and self-reliance enhanced by rewarding, complimenting, and fun activities, 2) Respecting the others' rights by learning and understanding the principles of rights and freedoms as legislated in the Constitution, 3) Respect and accept different opinions by question and answer activities, 4) Respect human dignity and equality that was usually practiced in the classroom, 5) Follow the rules of law supported by the democratic puzzle activity, and 6) Social responsibility promoted by using democratic art activity for unity.

Keyword : Citizenship, Democratic.

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาของ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มิ่งค้อธิการบดี พระเดชพระคุณพระเทพวัชรเมธี, ผศ.ดร. เป็นต้น ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ทุกท่านที่เป็นกัลยาณมิตร เปิดโอกาส สนับสนุนและให้กำลังใจแก่ คณะผู้วิจัยของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัยจนสามารถ ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จด้วยดี

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระมหามณเฑียร ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย และนวัตกรรม ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร และดร.สุพจน์ เขียวรุฒิ ตลอดจนบุคลากรใน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวรทุกท่าน ที่ได้กำกับดูแลและอำนวยความสะดวกให้การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จด้วยดี นอกจากนี้คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้

ท้ายสุดนี้ ประโยชน์และคุณความดีอันพึงเกิดจากงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบไว้เพื่อ เป็นความดีงามของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย หากแต่งงานวิจัยชิ้นนี้มีข้อบกพร่องประการใด คณะผู้วิจัยขออภัยมา ณ โอกาสนี้

นายวรวิทย์ สุขสมบูรณ์
หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญรูปภาพ	ด
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 นิยามศัพท์	5
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	7
1.7 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้	7
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการกล่อมเกลากฎหมายการเมือง	16
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา	19
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมือง	21
2.5 บริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	25
2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
2.7 สรุปกรอบแนวคิด	33

3	วิธีดำเนินการวิจัย	34
3.1	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	34
3.2	เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง	35
3.3	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	36
3.4	การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	38
3.5	การเก็บรวบรวมข้อมูล	40
3.6	การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล	40
3.7	สถิติที่ใช้ในการวิจัย	42
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	45
ตอนที่ 1	ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	45
ตอนที่ 2	ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	45
ตอนที่ 3	ผลการศึกษาระบบการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	48
5	สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	64
5.1	สรุปผลการวิจัย	64
5.2	อภิปรายผลการวิจัย	68
5.3	ข้อเสนอแนะ	70
5.3.1	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	70
5.3.2	ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป	70
	บรรณานุกรม	71
	ภาคผนวก	76
	ประวัตินักวิจัย	84

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 3.1	แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	35
ตารางที่ 4.1	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานภาพ	45
ตารางที่ 4.2	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามชั้นปี	46
ตารางที่ 4.3	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามคณะ	46
ตารางที่ 4.4	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ	47
ตารางที่ 4.5	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามวิทยาเขต/วิทยาลัยที่สังกัด	47
ตารางที่ 4.6	แสดงระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยรวม	48
ตารางที่ 4.7	แสดงระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านรับผิดชอบตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง	49
ตารางที่ 4.8	แสดงระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/ยอมรับความแตกต่าง	50
ตารางที่ 4.9	แสดงระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านเคารพกฎหมายและกติกาสังคม	51
ตารางที่ 4.10	แสดงระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านรับผิดชอบต่อสังคม/มีส่วนร่วมและจิตอาสา	52

สารบัญรูปภาพ

		หน้า
ภาพที่ 2.1	แสดงสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	33
ภาพที่ 4.1	กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	59

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่ง คือ การมีระบอบการปกครองที่มีความเข้มแข็งและมีความมั่นคง ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้ คือ การสร้างความเป็นพลเมืองดีให้เกิดขึ้นกับประชาชนทุกคนในประเทศ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องสร้างความเป็นพลเมืองให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นบุคคลที่สามารถแสดงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม อีกทั้งดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมประชาธิปไตย ซึ่งการสร้างพลเมืองให้มีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น มีหลักพื้นฐานอยู่ 3 ประการ คือ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เคารพสิทธิเสรีภาพและกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2556, บทนำ) คำว่าพลเมืองนั้น ไม่ได้หมายถึง คนทั่ว ๆ ไป แต่หมายถึง ผู้ที่มีความรู้มีข้อมูลข่าวสารเพียงพอและมีความคิดเห็นที่จะแสดงออก ที่จะมีส่วนร่วมประชาธิปไตยนั้นต้องการสาธารณชนที่เป็นสาธารณชนที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารในระบอบประชาธิปไตย เพื่อที่จะสร้างสมรรถนะให้บุคคลเหล่านั้น สามารถทำหน้าที่ของพลเมืองได้อย่างสมบูรณ์ไม่ใช่เป็นผู้ถูกกระทำหรือเป็นผู้ใช้สิทธิในบางครั้งบางคราวเท่านั้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2557, หน้า 1) สำหรับประเทศไทยมีปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวถ่วงในการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ วัฒนธรรมอุปถัมภ์วัฒนธรรมผู้น้อย-ผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส การแบ่งพรรคพวก การไม่แสดงความคิดเห็น เพราะกลัวจะกระทบกับชีวิตส่วนตัว รวมถึงไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมในสังคม (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554)

การพัฒนาความเป็นพลเมืองมีความจำเป็นต่อสังคมไทยในปัจจุบัน เพราะความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนไทยให้มีความรู้มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ตามวิถีประชาธิปไตยซึ่งเป็นการปกครองของไทยในปัจจุบัน สังคมประชาธิปไตยจะดำรงอยู่ได้ถ้าทุกคนมีความซื่อสัตย์สุจริต มีการยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอาศัยสถานศึกษาเพราะสถานศึกษาเป็นสถาบันทางสังคมที่จะช่วยพัฒนาสิ่งใหม่ๆ และสอนให้ทุกคนเป็นพลเมือง มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สภาพสังคมไทยมี

ลักษณะที่ผู้คนเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น แบ่งเป็นฝักฝ่ายและไม่สนใจหรือละเลยปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน และประเทศชาติตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ในปัจจุบัน ยังมีคนกว่าร้อยละ 60 ของประเทศที่นิ่งเฉย ไม่แสดงท่าทีว่าจะเข้ามาช่วยกันแก้ไขปัญหานั้น ทำให้ปัญหาทางการเมืองยกระดับไปสู่การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นแนวคิดที่บั่นทอนความเจริญของประเทศชาติอย่างมาก ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยว่าไร้รากฐานและความเข้าใจในเรื่องความเป็นพลเมือง (สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 3) วรากรณ์ สามโกเศศ (2554) เสนอว่าหลักการสำคัญของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ควรมุ่งเน้นความเป็นประชาธิปไตยไม่ใช่การเรียนรู้ประชาธิปไตย การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง จึงไม่ใช่การสอนด้วยการบรรยาย แต่ผู้สอนต้องพัฒนาการสอนในรูปของกิจกรรมและการลงมือปฏิบัติหรือการเรียนการสอนผ่านกระบวนการวิเคราะห์ปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงที่มีนัยสำคัญมากขึ้น สำหรับกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวผู้สอนจะเป็นวิทยากรกระบวนการ มีหน้าที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ประสบการณ์จริงในวิถีชีวิตทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ความเข้าใจในความเป็นพลเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตยจนก้าวลึกไปถึงการมีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณประชาธิปไตย การสร้างจิตสำนึก หรือ Conscientization ซึ่งหากสามารถบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนแก่นักศึกษาได้อย่างมีกระบวนการที่ต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดการวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่าถึงสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ จะทำให้นิสิตพัฒนาการยอมรับความหลากหลายของสังคมของกลุ่มต่างๆ และพลังอำนาจของกลุ่มในการพัฒนาสังคม หรือชุมชน ซึ่งสามารถเรียกรวมว่าจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ในระดับประเทศได้มีการกำหนดนโยบายแห่งชาติในการแก้ไขปัญหาด้วยยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีพ.ศ. 2553-2561 โดยยุทธศาสตร์ที่หนึ่งเป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน ปรับการเรียนการสอนของสถาบันให้เป็น Service Learning หรือการเรียนเพื่อนำไปบริการสังคม รอบๆ สถาบัน โดยใช้ปัญหาของชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อเป็นกลไกที่ยกระดับสมาชิกในสังคมให้เป็นพลเมืองในระดับที่มีแรงเหวี่ยง

การศึกษาในปัจจุบันและอนาคต จึงจำเป็นต้องทำให้ผู้เรียนที่เป็นพลเมืองไทยได้เข้าใจว่าความรู้เกี่ยวกับเรื่องหนึ่งๆ มีหลายชุด ความรู้ชุดหนึ่งๆ ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้นั้นมาจากมุมมองเช่นใดเป็นความรู้ที่เกิดจากกระบวนการสร้างความรู้แบบใดจึงทำให้ได้ข้อสรุปดังกล่าวออกมา นั่นก็คือจะต้องทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์ความรู้ในเรื่องหนึ่งๆ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในสาขาวิชาใดก็ตาม จนผู้เรียนสามารถจินตนาการถึงกระบวนการสร้างสรรค์ความรู้ชุดนั้นหรือทฤษฎีนั้นๆ จนสามารถที่จะสร้างใหม่ (Recreation) (สายชล สัตยานุรักษ์, 2555, หน้า17) นอกจากนี้แล้วแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 -2559) (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2556) ได้ระบุเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพบัณฑิตโดยเปลี่ยนกระบวนการ

ทัศนการเรียนรู้ของบัณฑิต ให้มีคุณภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา อย่างน้อย 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีกระบวนการใหม่ในการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของโลก ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้บัณฑิตมีคุณภาพระหว่างเก่งงานและเก่งความดีโดยเน้นความรับผิดชอบต่อ มีสุขภาวะ ทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อตนเองและสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพงานที่เปลี่ยนแปลง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีการจัดการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา ที่มุ่งผลิตบัณฑิตให้เป็นไปตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาและเป็นไปตามกำหนดพันธกิจไว้ คือ มุ่งผลิตบัณฑิตทางพระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยความรู้ดีทั้งทางธรรมและทางโลก ความสามารถดีในการคิด พูด ทำ มีคุณธรรมและจริยธรรมประจำใจ สามารถควบคุมกายวาจาใจให้สงบเย็นมีอุดมคติและมีอุดมการณ์มุ่งอุทิศตนบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ดังนั้น ในการจัดการศึกษานอกจากจะเป็นบัณฑิตที่จบการศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสามารถและคุณภาพทั้งด้านวิชาการแล้วยังมีส่วนรับผิดชอบต่อเรื่องการพัฒนาให้นักศึกษาเป็นพลเมืองที่ดีมีความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างลักษณะนิสัย ความประพฤติและการปฏิบัติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้จะต้องสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอนแล้ว งานกิจกรรมนักศึกษายังต้องมีหน้าที่ฝึกอบรมเหล่านี้ให้มีเจตคติทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะสติปัญญาและสถานภาพทางสังคมของนิสิตด้วย อีกทั้งนิสิตอยู่ในวัยช่วงรอยต่อระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และทางด้านสังคม มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายที่ส่งผลต่อตนเองและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลรอบข้าง ทำให้ต้องมีการปรับตัวหลายๆ ด้านพร้อมกัน หากมีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสมจะช่วยพัฒนาให้ตนเองเกิดบุคลิกภาพที่ดีและสามารถป้องกันหรือแก้ปัญหาต่างๆ ได้ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมีคุณภาพ จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาความเป็นพลเมืองของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ได้ข้อมูลสารสนเทศสำหรับมหาวิทยาลัยในการนำไปปรับปรุงการออกแบบการเรียนรู้และจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงที่สามารถดำรงตนที่เหมาะสมและมีความเป็นพลเมืองต่อไป

1.2 ปัญหาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามของการวิจัย ดังนี้

- 1.ศึกษาสถานการณ์ความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นอย่างไร
- 2.ศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 1.2.2 เพื่อนำเสนอกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.4 นิยามศัพท์

กระบวนการเสริมสร้าง หมายถึง กิจกรรมที่มีกลไกการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอนในการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบบประชาธิปไตยของนักศึกษา

ความเป็นพลเมืองตามระบบประชาธิปไตย” หมายถึง คุณลักษณะที่สำคัญของนักศึกษา ที่เป็นผู้รับรู้ หรือการตระหนักว่าตนเองมีสิทธิและมีหน้าที่ พร้อมทั้งรับผิดชอบต่อการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้กระทำไป มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว และมีลักษณะการแสดงออกของพฤติกรรมที่กระตือรือร้น เพราะเข้าใจว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมือง ห่วงใยต่อชะตาของชีวิตและสังคมของตนเองจะเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมทุกครั้งถ้ากิจกรรมสาธารณะนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอนาคตของตน จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านรับผิดชอบต่อตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง หมายถึง มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่ตนเองได้รับมอบหมายเสมอรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองและคิดว่าตนเองเป็นคนที่มีความสามารถปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทำงานกลุ่มกับเพื่อน ๆ และทำงานที่ได้รับมอบหมายออกมาได้อย่างดี สามารถแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ ที่เข้ามาได้เสมอ สามารถยอมรับผลของการกระทำของตนเองทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย ฟังตนเองและรับผิดชอบต่อตนเองได้ มีความขยันหมั่นเพียร และอดทนในการทำงานมีระเบียบ วินัย เช่น เข้าเรียนได้ตรงเวลา ส่งงานตามกำหนดที่อาจารย์สั่ง มีความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ไม่ทุจริตในการสอบไม่ลอกผลงานของเพื่อนหรือคนอื่น ๆ เป็นผู้มีความรู้และสามารถ เข้าใจในสังคมของตนรวมทั้งสังคมโลก เป็นต้น

2. ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/ยอมรับความแตกต่าง หมายถึง มีความเข้าใจและเคารพสิทธิผู้อื่น มีความเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคลและความหลากหลายของบุคคลมีความเข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างกันสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นเสมอ เห็นคุณค่าของทุกคนว่าเท่าเทียมกันโดยปราศจากการแบ่งแยก ให้ความเคารพผู้อื่นในการแสดงความคิดเห็น เข้าใจและเต็มใจที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น รู้จักให้เกียรติผู้อื่น/ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของส่วนรวม ยอมรับและปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่นด้วยความเข้าใจและไม่บังคับให้คนอื่นคิดเหมือนตนเอง เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญได้

3. ด้านเคารพกฎหมายและกติกาทางสังคม หมายถึง รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิภายในขอบเขตของกฎหมาย ปฏิบัติงานตามค่านิยม วัฒนธรรม และเคารพสถาบันที่ตนอยู่ มีความรู้ความเข้าใจในหลักกฎหมายทั่วไป เคารพกฎระเบียบ/กติกาของมหาวิทยาลัย ไม่ละเมิดกฎหมายหรือกติกาในสังคม ไม่ใช้กำลังในการแก้ไขปัญหายุ่งยากและยอมรับผลที่กระทำตามกฎหมาย ปฏิบัติตามกติกาในการทำกิจกรรมกลุ่มเสมอ แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของมหาวิทยาลัย ปฏิบัติตามกฎหมายจราจรอยู่เสมอ ปฏิเสธอบายมุข และสิ่งที่มีผิดกฎหมาย มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการปกครองของประเทศ รวมทั้งกลไกของรัฐ บริบททางการเมืองและสังคม เข้าใจและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย

4. ด้านรับผิดชอบต่อสังคม/มีส่วนร่วมและจิตอาสา หมายถึง สามารถเสียสละเวลาทำงานและให้ความร่วมมือเพื่อส่วนรวมช่วยเหลือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง อาจารย์ด้วยความเต็มใจ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน อาสาทำงาน ช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับความเดือดร้อนด้วยความเต็มใจ สามารถปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น แต่งกายให้ถูกต้องตามกาลเทศะ สนใจดูแลทรัพย์สินสมบัติสาธารณะร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัย/สังคม/ท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในท้องถิ่น เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของท้องถิ่น มีเจตคติที่ดีในกิจกรรมทางการเมือง เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมทางกิจกรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่ดีต่อสังคม/ท้องถิ่นและมีความสำคัญอย่างมาก ตระหนักว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น/สังคม เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของท้องถิ่น/สังคม ความกระตือรือร้นสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและอุปนิสัย การบริโภคให้เอื้อต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้ง 7 วิทยาเขต และ 2 วิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) วิทยาเขตมหาชิราลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน วิทยาเขตล้านนา วิทยาเขตศรีธรรมมาโศกราช วิทยาเขตร้อยเอ็ด วิทยาเขตศรีล้านช้าง วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร และวิทยาลัยศาสนศาสตร์กาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หมายถึง มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่มีโครงสร้างประกอบไปด้วย ส่วนกลาง วิทยาเขตและวิทยาลัย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.5.1.1 ศึกษาสถานการณ์ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยได้ศึกษาใน 4 ด้าน คือ

- 1.ด้านรับผิดชอบตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง
- 2.ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/ยอมรับความแตกต่าง
- 3.ด้านเคารพกฎหมายและกติกาทางสังคม
- 4.ด้านรับผิดชอบต่อสังคม/มีส่วนร่วมและจิตอาสา

1.5.1.2. ข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.5.1.3. ศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.5.2 ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

2.1 ประชากร

คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้แก่ ส่วนกลาง 7 วิทยาเขตและ 2 วิทยาลัย จำนวน 2,865 คน (ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้แก่ ส่วนกลาง 7 วิทยาเขตและ 2 วิทยาลัย ที่ได้จากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970 : 607-610 อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2545: 43-44) จำนวน 341 รูป/คน

2.3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ในเรื่องความเป็นพลเมืองและผู้เชี่ยวชาญในเรื่องกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย จำนวน 5 ท่าน ได้แก่

1) ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล	ผู้ช่วยอธิการบดีวิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดง
2) ผศ.ดร.ตระกูล ชำนาญ	ผู้ช่วยอธิการบดีวิทยาเขตล้านนา
3) ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์	หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ มจร.
4) ผศ.ดร.ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี	อาจารย์ประจำวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
5) ดร.วีรณัฐ พรหมจักร	อาจารย์ประจำวิทยาเขตศรีล้านช้าง

1.5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้แก่ ส่วนกลาง วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน วิทยาเขตล้านนา วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช วิทยาเขตร้อยเอ็ด วิทยาเขตศรีล้านช้าง วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร และวิทยาลัยศาสนศาสตร์กาฬสินธุ์

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ได้ทราบถึงความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.6.2 ได้ทราบถึงกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.6.3 ได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.6.4. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ จักได้นำไปแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ต่อไป

1.7 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย (ส่วนกลาง) วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน วิทยาเขตล้านนา วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช วิทยาเขตร้อยเอ็ด วิทยาเขตศรีล้านช้าง วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร วิทยาลัยศาสนศาสตร์กาฬสินธุ์ และมหาปชาบดีเถรี

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ผู้วิจัยได้ศึกษาจากตำรา เอกสาร ทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการกล่อมเกลາทางการเมือง
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมือง
- 2.5 บริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

2.1.1 ความหมายของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

นักวิชาการต่าง ๆ กล่าวถึงความหมาย ความสำคัญลักษณะของความเป็นพลเมืองและการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยทั้งในประเทศและต่างประเทศดังนี้

พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 กล่าวว่า “พลเมือง” หมายถึง ประชาชน ราษฎร ชาวประเทศ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “citizen”

วรารณ สามโกเศศ (2554) กล่าวว่า “ความเป็นพลเมือง” (citizenship) หมายถึง การเป็นคนที่มีสิทธิและหน้าที่ด้วยตนเอง มีความสำนึกในสันติวิธี มีการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

คิม ไชยแสนสุข กล่าวว่า หน้าที่ของความเป็นพลเมือง ไม่ว่าความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นเรื่องที่เด็กทุกคนอยู่แล้ว แต่การเสริมความรู้ให้ลึกซึ้งในเนื้อหาจนเกิดความเข้าใจถ่องแท้เป็นเรื่องสำคัญ

Marshall (1973) อธิบายรูปแบบสิทธิพลเมืองไว้ 3 แบบ คือ 1) Civil rights เป็นสิทธิบุคคลในกฎหมาย เสรีภาพบุคคลที่จะเลือกดำรงอยู่ ความเสมอภาค ความเป็นธรรม 2) Political rights เป็นสิทธิที่มีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง และความเห็นชอบกับรัฐบาล 3) social rights เป็นสิทธิเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สวัสดิการ ความมั่นคง การดูแลสุขภาพ การดูแลการเลิกจ้างงาน หรือการรับรองค่าจ้างขั้นต่ำ

รัฐต้องให้การคุ้มครอง ดังนั้น พลเมืองย่อมต้องรู้ว่าตนเองมีสิทธิ (Rights) และหน้าที่ (Duties) ตามขอบเขตในชุมชนอย่างไร (Brubaker, 1992 อ้างถึงใน Anthony Giddens, Mitchell Duneier and Richard P. Appelbaum, 2007, p.393) นอกจากนี้ Birzea, 2000) ได้นิยามคำว่าพลเมืองเกี่ยวกับ 2 มิติ คือ (1) พลเมืองเกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาท และพลเมืองเกี่ยวข้องกับ (2) ความยุติธรรม (justice) และความเท่าเทียม (Equality) ของสิทธิ์ สอดคล้องกับ (Cooper, 1984 ; อ้างถึงใน Kalu, 2003, p.418) ความเป็นพลเมือง เป็นคุณค่าและแนวคิดที่สร้างขึ้นที่มีลักษณะต่าง ๆ เช่น สถานะและบทบาทที่นิยามถึงอำนาจและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ดังนั้น ความเป็นพลเมือง หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะเพื่อเกิดการพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองที่มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐ (Frederickson, 1997 อ้างถึงใน Kalu, 2003)

ฤชฎา เทพยากุล (2554) กล่าวว่า ความเป็นพลเมือง (Citizenship) หมายถึง ฐานะของความเป็นพลเมือง (citizen) ที่เป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมืองหรือรัฐ มีสิทธิและความรับผิดชอบที่ถูกกำหนดโดยกฎหมาย ในฐานะที่เป็นพลเมือง มีการแสดงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจสาธารณะภายใต้กฎหมาย กฎเกณฑ์ทางสังคมและศีลธรรม

ทศพล สมพงษ์ (2556, น. 14) นักวิชาประจำสำนักงานสภาพัฒนาการเมือง กล่าวว่าพลเมือง (Citizen) มีความหมายแตกต่างจากคำว่า ราษฎร (Subject) และ ประชาชน (General People) เป็นเรื่องของการรับรู้ตนเองหรือความเข้าใจตนเองของแต่ละบุคคล ถ้ามีการรับรู้ตนเองอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะมีส่วนและพฤติกรรมแสดงออกเป็นไปตามที่ตนเองรับรู้และเข้าใจ เช่น ถ้าเข้าใจว่าตนเองเป็นราษฎรก็จะทำตัวเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive) คือ ไม่คิดที่จะเข้ามามีบทบาทหรือกระทำการใด ๆ ทางการเมือง มีความเข้าใจตนเองว่าราษฎรเป็นเพียงคนที่เกิดมาในฐานะเป็นผู้ถูกปกครองโดยมีคนอื่นกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ปกครองชีวิตคือผู้ปกครอง กระทำการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน รวมทั้งคุณภาพชีวิตของตนอยู่ภายใต้การกำกับหรือสั่งการของผู้ปกครองที่ต้องการให้ทำหรือต้องการให้เป็นราษฎรมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามเท่านั้น

สำหรับผู้ที่มีความเข้าใจว่าตนเองเป็นประชาชน (General people) มีความรู้สึกกว่าตนเองเป็นคนทั่วไปธรรมดาที่มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อรัฐตามที่กฎหมายกำหนดเหมือนคนทั่ว ๆ ไป เช่น การเสียภาษี การไปเลือกตั้ง การยอมรับปฏิบัติตามกฎหมายถึงแม้จะไม่เป็นธรรมก็ตาม ความรู้สึกเป็นประชาชนดีกว่าความรู้สึกเป็นราษฎรตรงที่ว่าความเป็นประชาชนยังมีความรู้สึกกว่ายังมีสิทธิมีเสียงแสดงออกทางการเมืองได้อยู่บ้าง แต่อยู่ภายใต้การวางกรอบวิธิดำเนินโดยรัฐ ประชาชนจึงมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อรัฐโดยยินยอมและไม่คิดจะทำอะไรให้สังคมดีขึ้น ส่วนคนที่เข้าใจว่าตนเองเป็นพลเมืองเป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณทางการเมืองสูงกว่าคนสองพวกแรก การแสดงออกของพฤติกรรมมีลักษณะกระตือรือร้น (Active) เพราะเข้าใจว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมือง ถึงแม้จะยอมให้อำนาจกับผู้แทนไปตามระบบการเมืองภาคผู้แทนแล้วก็ตาม ยังคงรู้สึกกว่าตนเองยังมีอำนาจอยู่เป็นอำนาจที่แสดงออกมาด้วยความรู้สึก

ห่วงใยและผูกพันต่อสังคม การเมืองของตนในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติที่มีความเป็นพลเมืองเป็นผู้กระตือรือร้น (active citizen) จึงไม่นิ่งดูตายเมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในสังคมของตน จะเป็นผู้ริเริ่มลงมือกระทำก่อนด้วยการเชิญชวนพลเมืองคนอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดแก้ไขปัญหา โดยไม่รอคอยการหยิบยื่นให้จากรัฐ คนที่มีสำนึกพลเมืองจะมีสำนึกรักท้องถิ่น รักชุมชน และรักในความเป็นชาติด้วยความรู้สึกผูกพันดังกล่าว คนที่มีความเป็นพลเมืองจึงห่วงใยต่อชะตาของชีวิตและสังคมของตนเอง จะเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมทุกครั้งถ้ากิจกรรมสาธารณะนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอนาคตของตน เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นการวางแผนพัฒนา การกำหนดนโยบายสาธารณะ เป็นต้น นอกจากนี้คนที่มีความเป็นพลเมืองยังมีความเข้าใจว่าตนได้มอบอำนาจให้คนอื่นไปใช้อำนาจแทนตนในทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น แต่ถ้าการใช้อำนาจนั้นไม่ถูกต้องชอบธรรมก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินส่วนรวม เช่น เงินภาษีของประชาชน หรือกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของพลเมือง คนที่เป็นพลเมืองจะเข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ให้มีการใช้อำนาจด้วยความถูกต้อง คนที่เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นจึงสนใจใช้ชีวิตสาธารณะมากกว่าการใช้ชีวิตส่วนตัว และเป็นการใช้ชีวิตด้วยการตระหนักว่าตนเองมีสิทธิและมีหน้าที่พร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้กระทำไป

ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล (2555) กล่าวว่า “ความเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตย” หมายถึง การเป็นสมาชิกของประเทศที่มีอิสรภาพ ควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีอิสรภาพควบคู่กับหน้าที่ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญได้แก่ 1) ความรับผิดชอบและพึ่งตนเองได้ 2) เคารพหลักความเสมอภาค 3) เคารพความแตกต่าง 4) เคารพสิทธิผู้อื่น 5) เคารพกฎกติกา และ 6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ความหมายของ “ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัย” หมายถึง คุณลักษณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยที่เข้าใจหรือรับรู้ หรือการตระหนักว่าตนเองมีสิทธิและมีหน้าที่ พร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้กระทำไป มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว และมีลักษณะการแสดงออกของพฤติกรรมที่กระตือรือร้น (Active) เพราะเข้าใจว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมืองห่วงใยต่อชะตาของชีวิตและสังคมของตนเองจะเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมทุกครั้งถ้ากิจกรรมสาธารณะนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอนาคตของตน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อยคือ การเคารพกติกา การเคารพสิทธิผู้อื่น การมีจิตสำนึกสาธารณะและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2.1.2 ความสำคัญของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

พลเมือง คือ รากฐานของประชาธิปไตย จิตสำนึกประชาธิปไตยก็คือจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง รัฐธรรมนูญที่มีการแบ่งแยกอำนาจและการตรวจสอบถ่วงดุล (Checks & Balances) ที่ดี

เป็นเรื่องของระบบที่จำเป็นจะต้องมีการแก้ไข แต่เรื่องของคนเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันอย่างเร่งด่วน (ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555, น. 59) นอกจากนี้ พลเมืองยังเป็นกุญแจสำคัญเพื่อเสริมสร้างกระบวนการประชาธิปไตยของรัฐให้เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นกลไกหลักในการแสดงบทบาทขับเคลื่อนประชาธิปไตย โดยเฉพาะการปรึกษาหารือถกเถียงประเด็นสาธารณะที่สำคัญ ๆ กับทุกภาคส่วนของสังคม กระทั่งนำไปสู่การตัดสินใจที่เห็นพ้องร่วมกันโดยมีเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การมีพลเมืองที่มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจึงเป็นความพึงประสงค์ของสังคมประชาธิปไตย ดังนั้น ความเป็นพลเมืองจึงเป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงแต่รัฐธรรมนูญที่ดี เท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือมีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพกติกา เคารพความแตกต่างในนานาประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนีจัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ขึ้นมา และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง จนเป็นตัวอย่างให้กับประเทศต่าง ๆ และปัจจุบัน การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้ กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

ดังนั้น ความเป็นพลเมืองจึงเป็นรากฐานและเป็นกุญแจสำคัญเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยพัฒนาประชาชนให้เป็นผู้รู้และเข้าใจในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมือง มีการพึ่งตนเองได้ การมีสิทธิ การเคารพสิทธิ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพกติกาบ้านเมือง ไม่ใช่ความรุนแรงมีจิตสาธารณะจะนำประเทศไปสู่สันติสุขด้วยวิถีประชาธิปไตย

2.1.3 คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

นักวิชาการต่างประเทศและประเทศไทยอธิบายถึงคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง ดังนี้

Westheimer and Kahne (2004 ; อ้างถึงใน ทศพล สมพงษ์, 2556, น. 16) กล่าวว่าความเป็นพลเมืองสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทตามระดับของความเข้มข้นของการใส่ใจต่อบ้านเมือง ดังนี้

ประเภทที่ 1 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (personally responsible citizen) เป็นคนที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ช่วยแก้ปัญหาของสังคม พัฒนาสังคม มีคุณลักษณะข้อสัต์ยรับผิดชอบ เคารพกฎหมายและกติกาของสังคม การแสดงออกคือรับผิดชอบต่อชุมชน ตั้งใจทำงานและเต็มใจเสียภาษี ปฏิบัติตามกฎหมาย อาสาที่จะทำงานช่วยเหลือในกรณีเกิดเหตุวิกฤต ตัวอย่างเช่นร่วมบริจาคร่วมงานรณรงค์ ช่วยเหลือแก้ปัญหาความอดอยากของคนอื่น

ประเภทที่ 2 พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory citizen) เป็นพลเมืองที่เข้าร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม ต้องมีส่วนร่วมและเป็นผู้นำในการวางระบบโครงสร้างของสังคมพฤติกรรม

ที่แสดงออกคือการเป็นสมาชิกขององค์กรที่กระตือรือร้นแก้ปัญหาสังคม และมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนา เข้าร่วมในการจัดชุมชนให้ใส่ใจต่อสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น การรักษาสีเขียวแวดล้อมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังเป็นคนที่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการทำงานของรัฐ และรู้วิธีการทำงานอย่างเชื่อมโยงระหว่างพลเมืองกับรัฐ

ประเภทที่ 3 พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม (Justice-oriented citizen) เป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม มีคำถามต่อระบบที่เป็นอยู่ปัจจุบัน มีความคิดที่จะเปลี่ยนระบบหรือโครงสร้างของสังคมเมื่อระบบหรือโครงสร้างนั้นมีผลกระทบต่อความไม่เป็นธรรมพฤติกรรมที่แสดงออกคือการคิดเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างของสังคม นโยบายและเศรษฐกิจ โดยพิจารณาปรากฏการณ์แบบลึกมากกว่าแบบผิวเผิน เป็นคนที่สืบค้นข้อเท็จจริงและนำเสนอประเด็นที่ไม่เป็นธรรมในสังคม มีความรู้และติดตามการเคลื่อนไหวทางสังคมและผลกระทบเชิงระบบที่เกิดขึ้น

Ellis (1991, น. 303) กล่าวว่า คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี มีดังนี้ 1) ความตระหนักต่อสภาพภาพและการมีศักดิ์ศรี 2) สนใจปฏิบัติตามกฎหมายและรับรู้โดยชอบธรรมของผู้อื่น 3) มีความรู้ของหลักการทำงานและระบบโครงสร้างฝ่ายบริหารบ้านเมือง 4) มีส่วนร่วมส่งเสริมประชาธิปไตยของประชาชน 5) มีความเข้าใจปัญหาสำคัญของโลกที่เกี่ยวกับประชาชนทุกระดับนานาชาติและท้องถิ่น 6) มีการตัดสินใจในทิศทางที่มีเหตุผล

Bloomfield และ ชัยอนันต์สมุทรวณิช (2545) กล่าวว่า พลเมืองศึกษาจำเป็นต้องศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมรับผิชอบไม่เฉพาะในด้านการมีความรู้ทางการเมืองเท่านั้น แต่มีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ด้านคือ 1) ด้านการอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม ทางศีลธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นรากฐานเบื้องต้นของการเป็นพลเมืองพลโลกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ช่วยให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองมีความประพฤติและพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคม และมีความสัมพันธ์ต่อผู้อื่นและต่อสังคมโดยรวมอย่างเคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎกติกาของสังคม ในรูปของกฎหมายระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ 2) ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและการรับใช้สังคม นักเรียนส่วนใหญ่มักจะเรียนอย่างเดียวมีบางส่วนที่ช่วยงานบ้าน แต่จะไม่มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมกับเพื่อนบ้านหรือกับผู้คนในละแวกบ้าน ดังนั้นความพยายามที่จะให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนบริการสังคมได้ถือว่าเป็นทักษะที่ควรฝึกไว้ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก 3) ด้านการมีความรู้ ข้อมูล ข่าวสารทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง ประเด็นและปัญหา ตลอดจนการดำเนินงานของระบอบประชาธิปไตย การที่พลเมืองสามารถมีอิทธิพลต่อการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับนานาชาติ

ดุจเดือน พันธุนาวิน (2550) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองเป็นคุณลักษณะที่ครอบคลุมพฤติกรรมหลายด้านที่มักเป็นการกระทำที่ไม่เบียดเบียนตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งผลของการกระทำนั้นก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม โดยพฤติกรรมที่นำมาประมวลนี้มีตั้งแต่พฤติกรรมที่แคบ

ที่สุด คือ พฤติกรรมการเสพสารเสพติด ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เบียดเบียนตนเองที่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่น และสังคม ไปจนถึงพฤติกรรมที่กว้างขึ้น คือ พฤติกรรมการทำเพื่อส่วนรวม เช่น พฤติกรรมการประหยัดไฟฟ้าเพื่อส่วนรวม และไปสู่พฤติกรรมที่กว้างขึ้น ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลอื่นเป็นพลเมืองดีโดยการสนับสนุนให้บุคคลอื่นทำความดีในรูปแบบต่าง ๆ

ปัญญา มหาชัย (2556, ถอดเทปคำบรรยายเรื่อง ความเป็นพลเมืองของคนไทย) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองต้องมีสิทธิและเสรีภาพ สังคมที่มีความเป็นพลเมือง ความคิดของทุกคนจะได้รับการฟังอย่างเสมอภาค โดยให้ผู้พูดแสดงความคิดเห็นทั้งหมดก่อน ผู้ฟังอย่าเพิ่งโต้แย้งจนกว่าผู้พูดจะแสดงความคิดเห็นทั้งหมด ทั้งนี้จะทำให้ผู้พูดจะรู้สึกได้รับความเคารพ จากนั้นค่อยถกเถียงและหาข้อสรุป ทว่าคนส่วนใหญ่ไม่ฟังด้วยความพร้อมที่จะเข้าใจผู้พูด แต่ตั้งใจฟังเพื่อที่จะตอบโต้ และอาศัยกรอบความคิดของตัวเอง เพื่อตัดสินผู้อื่นเท่านั้น ซึ่งคนเหล่านี้ไม่ถือเป็นพลเมืองที่ดี และมีคุณภาพและเป็นสาเหตุนำไปสู่ความขัดแย้งในภายหลัง ความเป็นพลเมืองของแต่ละระบอบการปกครองแตกต่างกัน เช่น พลเมืองที่ดีของระบอบเผด็จการ คือ คนที่เชื่อฟังผู้มีอำนาจ และจะไม่มีเสรีภาพระบอบการปกครองที่มีความเสี่ยงน้อยที่สุด คือ ระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากประชาชนมีส่วนร่วมและมีสิทธิในการตัดสินใจ ความเป็นพลเมืองที่ดี ควรมีหลักหัวใจสี่ห้อง พลเมืองจะกระทำการใด ๆ ต้องมีหลัก ดังนี้ 1) Care คือ การเห็นอกเห็นใจคนอื่น 2) Share คือ การแบ่งปัน 3) Fair คือ การเคารพกติกา 4) Clear คือ การโปร่งใสตรวจสอบได้

วิรัตน์ บัวขาว (2544, น. 9) กล่าวว่า การเป็นพลเมืองที่ดีควรมีคุณสมบัติของทรัพยากรมนุษย์ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ดังต่อไปนี้ 1) มีความรอบรู้ ความเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตให้มีความสุขต่อไป นอกจากความรู้ทางวิชาชีพแล้ว เราควรต้องศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต และเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความเก่ง กล้า คือ กล้าคิด กล้าทำเพื่อสิ่งที่ถูกต้องและเป็นธรรมในสังคม 2) มีทักษะหลากหลาย มุ่งเน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และเป็นความรู้ที่สามารถปฏิบัติจริงได้ 3) มีคุณธรรมสูง ธรรมะเป็นก้าวหนึ่งที่จะนำไปสู่ความสันติสุขได้ สังคมใดทางธรรมะย่อมนำไปสู่ความหายวอดอย่างเสียไม่ได้ 4) มีความรับผิดชอบสูง คือ รับผิดชอบต่อตนเอง สังคมประเทศชาติ และต่อโลก เพราะทุกคนต่างเป็นสมาชิกในสังคมโลกเดียวกัน 5) ไม่เป็นภาระต่อสังคม บุคคลใดกระทำตนเป็นภาระต่อสังคม คือ เป็นบุคคลที่ไร้คุณภาพโลกยุคใหม่ต้องการให้ทุกคนพึ่งตนเองได้ นั่นคือ รู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ 6) เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการจัดการ โลกยุคใหม่เป็นโลกของการแข่งขันหากไม่มีความสามารถในด้านนี้จะไปแข่งขันกับใครไม่ได้ 7) เป็นบุคคลที่มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง จะเห็นได้ว่าประชากร ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญต่อสุขภาพของคนในชาติ เช่น ประเทศญี่ปุ่น เด็กได้ดื่มนมตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา 8) เป็นบุคคลที่มีทักษะ สามารถใช้ภาษากลาง

ของโลกและเครื่องมือสื่อสาร เทคโนโลยีใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะทักษะทางภาษาอังกฤษ เพราะการติดต่อสื่อสารทั่วโลกยังต้องการภาษากลางในการติดต่อกัน

นอกจากนี้ ยังมีสถาบันและนักวิชาการอีกหลายท่านกล่าวถึงคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง โดยยึดโยงการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ดังนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) กล่าวถึงคุณสมบัติของสมาชิกในสังคมจะต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานคือ ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารีมีเมตตาเห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม และมีคุณสมบัติเฉพาะ คือ คุณสมบัติเฉพาะอย่าง ที่สังคมต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติ เช่น ต้องการบุคคลที่มีคุณธรรมนำความรู้ การพัฒนางานวิจัยเพื่อเกษตรกรที่เป็นบุคคลส่วนใหญ่ของประเทศ

ปริญญ์ เทวนฤมิตรกุล (2555) ได้กล่าวว่า ประชาธิปไตยประสบความสำเร็จได้ประชาชนต้องเป็นพลเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่เพียงแต่มีกติกากฎหรือรัฐธรรมนูญที่กำหนดการปกครองประเทศเท่านั้น สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือคนหรือประชาชน ที่มีความหลากหลายในการปกครองเดียวกัน จึงจำเป็นต้องมี “ความเป็นพลเมือง” ภายใต้อิทธิพลและหลักเสมอภาค การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยประชาชน หรือ ประชาชนปกครองตนเองซึ่ง “ความเป็นพลเมือง” ต้องประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการ คือ

1. ความรับผิดชอบและพึ่งตนเองได้ ระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศเมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิตและมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมีอิสรภาพ คือ เป็นเจ้าของชีวิตตนเอง “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นไท คือ เป็นอิสระชน ที่พึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบได้ และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจหรือภายใต้ “ระบอบอุปถัมภ์” ของผู้ใด เด็กจะเป็น “ผู้ใหญ่” และเป็น “พลเมือง” หรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง เมื่อสามารถรับผิดชอบตนเองได้

2. เคารพหลักความเสมอภาค ประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดในประเทศเป็นของประชาชน ดังนั้น ในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าประชาชนจะแตกต่างกันอย่างไรไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน จะมีอาชีพอะไร จะเป็นเจ้านายหรือลูกน้อง ทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานที่เป็นเจ้าของประเทศ “พลเมือง” จึงต้องเคารพหลักความเสมอภาค และจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน คือ เห็นคนในแนวระนาบ (horizontal) เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่นและเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตนไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอกัน ซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบอำนาจในระบอบเผด็จการ หรือสังคมระบบอุปถัมภ์ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็นแนวตั้ง (vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ไม่ใช่อิสระชน และมองเห็นคนเป็นแนวตั้งมี

คนที่อยู่สูงกว่า และมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะยอมคนที่อยู่สูงกว่า แต่จะเหยียดคนที่อยู่ต่ำกว่า ซึ่งมีใช้ลักษณะของ “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย

3. เคารพความแตกต่าง เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมีเสรีภาพในประเทศของตนเอง ระบอบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพ และยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง การเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่าง นำมาซึ่งความแตกแยกในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วย แต่จะต้องยอมรับว่าคนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเราได้ และต้องยอมรับโดยไม่จำเป็นต้องเข้าไปว่าเขาถึงเชื่อหรือเห็นแตกต่างไปจากเรา “พลเมือง” จึงคุยเรื่องการเมืองกันในบ้านได้ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรค หรือมีความคิดเห็นทางการเมืองคนละข้างกัน

4. เคารพสิทธิผู้อื่น ระบอบประชาธิปไตย ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งโดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมจะทำให้เกิดใช้สิทธิที่กระทบกระทั่งกันจนไม่อาจจะอยู่รวมกันอย่างผาสุกต่อไปได้ ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นอนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิของตนเองเป็นใหญ่ สุดท้ายประเทศชาติย่อมจะไปไม่รอด สิทธิในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือ มีสิทธิและใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิผู้อื่นและจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น

5. เคารพกติกา ประชาธิปไตยต้องใช้กติกา หรือกฎหมายในการปกครองไม่ใช่อำเภอใจหรือใช้กำลัง โดยทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกา นั้น แต่ถึงแม้จะมีกฎหมาย หรือมีกติกาแต่หากว่าประชาชนไม่เคารพ หรือไม่ปฏิบัติตาม กติกาก็จะมีประโยชน์อันใดไม่ ระบอบประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมี “พลเมือง” จึงต้องเคารพ “กติกา” ถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ต้องใช้วิธีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไขไม่เล่นนอกกติกา และไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง

6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ประชาธิปไตยมิใช่ระบอบการปกครองตามอำเภอใจ หรือใครอยากจะทำอะไรก็ทำโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม ดังนั้น นอกจากจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตน โดยรับผิดชอบต่อสังคมด้วย โดยเหตุที่สังคมหรือประเทศชาติมิได้ดีขึ้นหรือแย่ลงโดยตัวเอง หากสังคมจะดีขึ้นได้ก็ด้วยการกระทำของคนในสังคมและที่สังคมแย่ลงไปก็เป็นเพราะการกระทำของคนในสังคม

“พลเมือง” จึงต้องตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม และความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน “พลเมือง” จึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจ แล้วทำให้สังคมเสื่อมลงหรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการกระทำใด ๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมและส่วนรวม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา นั้น โดยเริ่มต้นที่ตนเอง หรือร่วมแก้ปัญหา ด้วยการไม่ก่อปัญหา และลงมือทำด้วยตนเองก็ก่อปัญหานั้นต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555)

กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กปน.) ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553 – พ.ศ. 2561 “ความเป็นพลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานมี 6 ประการ คือ 1) มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ 2) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28 “บุคคลย่อมใช้..สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น” 3) เคารพความแตกต่าง มีทักษะการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง 4) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าที่เหมือนกันมองคนเป็นแนวราบ ไม่ใช่แนวตั้ง 5) เคารพกติกา เคารพกฎหมายใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย 6) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อสังคม และร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง ยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ โดยการสร้าง “พลเมือง” ที่มีความสามารถในการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตยซึ่งสมาชิกในสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบต่อตนเองต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้ประเทศไทยก้าวสู่ความเป็น “สังคมพลเมือง” (Civil society)

ถวิลวดี บุรีกุล (2555) จำแนกคุณสมบัติของความเป็นพลเมือง สามารถแบ่งได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) มีค่านิยมตามประเพณีนิยม (Traditional values) ประกอบด้วยเคารพ ผู้อาวุโสกว่า เสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวม ปฏิบัติตามกฎหมาย ปฏิบัติตามหลักศาสนา มีความภูมิใจในการเป็นคนไทย ทำงานแบบสุจริต บริจาคโลหิต สิ่งของและรักษาสีเสื้อแวดล้อม 2) มีความรู้เกี่ยวกับการเป็นพลเมือง (civic knowledge) ประกอบด้วยความสามารถเปรียบเทียบนโยบายของพรรคและผู้สมัครมีความรู้เรื่องการเมืองของประเทศต่าง ๆ เติบโตที่จะเสียภาษี 3) การมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งประกอบไปด้วยการใช้สิทธิเลือกตั้งเสมอ การเป็นสมาชิกกลุ่มสามารถไปร่วมชุมนุม ติดตามการทำงานของนักการเมืองและข้าราชการ

นอกจากนี้ ถวิลวดี บุรีกุล ยังกล่าวอีกว่า ความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ของคนไทยสามารถมาจัดกลุ่มจำแนกตามระดับความสำคัญของคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ได้

2 กลุ่ม คือ 1) ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ประกอบด้วย การไปใช้สิทธิเลือกตั้งการเคารพผู้อาวุโส การเสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวม การปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัติตามหลักศาสนา มีความภูมิใจในการเป็นคนไทย เต็มใจที่จะเสียภาษี และทำงานแบบสุจริต 2) ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับความมีอิสรภาพและความก้าวหน้าทันสมัย ประกอบด้วยสามารถเปรียบเทียบนโยบายของพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง สามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง สามารถคุยเรื่องการเมืองนานาชาติ เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม/สหภาพ/ชมรม เป็นต้น ติดตามการทำงานของนักการเมืองและข้าราชการ บริจาคโลหิต/เงิน/สิ่งของ/แรงงาน และ รักษาสิ่งแวดล้อมโดยการนำกลับไปใช้ใหม่/ช่วยปลูกต้นไม้/แยกขยะ

โดยสรุป คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยมีตัวบ่งชี้ที่สำคัญหลายประการและมีระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกัน จากการสังเคราะห์แนวทางความคิดที่เกี่ยวข้องจึงสามารถสรุปความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับนักศึกษา 4 ประเภท ได้แก่ การเคารพกติกา การเคารพสิทธิผู้อื่น การมีจิตสำนึกสาธารณะ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2.2. แนวคิดที่เกี่ยวกับการกล่อมเกลากลายทางการเมือง

การกล่อมเกลากลายทางการเมือง (Socialization) มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง โดย วิชัย ตันศิริ มีทัศนะว่า การสร้างความเป็นพลเมืองต้องมีการวางแผนที่ครบวงจร ตั้งแต่การจัดหลักสูตรการสอนโดยตรงในสถานศึกษาที่เรียกว่า Civic Education และการสอนทางอ้อมที่เรียกว่า Socialization คือ การปลูกฝังค่านิยมโดยการฝึกปฏิบัติผ่านโครงการกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา และผ่านกรอบการมีชีวิตร่วมกันแบบประชาธิปไตย (ตันศิริ 2551)

ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าสนใจ คือ การกล่อมเกลากลายทางการเมืองนั้นมีความสัมพันธ์กับวิธีการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตยอย่างแนบแน่น เนื่องจากการที่ปัจเจกบุคคลมีความเป็นตัวตนทางการเมือง (Political Self) ประกอบไปด้วย ความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติหรือความรู้สึก ค่านิยม รวมทั้งแบบแผนแห่งการปฏิบัติต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับระบบการเมือง กระบวนการทางการเมือง อำนาจทางการเมือง รวมทั้งบทบาทต่างๆ ของบุคคลในระบบการเมือง ที่สอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ความเป็นตัวตนทางการเมืองของปัจเจกบุคคลนี้ดังกล่าวย่อมเกิดขึ้นจากการกล่อมเกลากลายทางการเมือง (Political Socialization) หรืออาจเรียกได้อีกรูปแบบหนึ่งว่า การเรียนรู้ทางการเมือง (Political Learning) (โพธิ์หวังประสิทธิ์ 2556) อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ให้คำนิยามของการกล่อมเกลากลายทางการเมืองไว้ค่อนข้างหลากหลาย ผู้วิจัยจึงนำมาพิจารณาเพียงบางส่วนเท่านั้น

นักวิชาการรัฐศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญอย่าง ลิจิตต์ อีรเวคิน มีการอธิบายคำนิยามของการกล่อมเกลากลายทางการเมือง ไว้ว่า

“กระบวนการซึ่งปัจเจกบุคคลรู้ว่าตนเองอยู่ในระบบการเมือง และทำให้เกิดความรับรู้ ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง กระบวนการนี้เกิดจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ตลอดจนจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ของ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลนั้นอีกด้วย ซึ่งกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองดังกล่าว จะสร้างบุคลิกภาพทางการเมืองขึ้น หากกระทำการผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนส่วนใหญ่มีการวางแผนและกระทำอย่างตั้งใจ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนนี้นี้คือการพยายามกล่อมเกลาเรียนรู้โดยสถาบันการศึกษาและหน่วยงานของรัฐ ที่มีบทบาทอย่างมาก เพราะเด็กในวัยเรียนจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียนและรับอิทธิพลจากการสั่งสอน อบรมจากครู จากการอ่านหนังสือและตำรา และจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน” (ธีรเวคิน 2529)

ขณะที่งานของ กนลา จันทปราบ ได้ขยายความลักษณะการกล่อมเกลาทางการเมืองไว้เพิ่มเติมเป็นสองส่วน (จันทปราบ 2527) ดังนี้

ประการแรก การกล่อมเกลาทางการเมืองทางตรงเกิดจากการที่บุคคลได้สัมผัสโดยตรงกับข่าวสาร ค่านิยม และความเชื่อเกี่ยวกับการเมือง อาทิ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิชาหน้าที่พลเมืองในสถาบันการศึกษา เป็นต้น

ประการที่สอง การกล่อมเกลาทางการเมืองทางอ้อมเกิดจากการที่บุคคลในวัยเยาว์ได้รับการอบรมสั่งสอน และเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองจากผู้ปกครอง อาจารย์ และเพื่อนสนิทเป็นหลัก โดยบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทัศนคติทางการเมืองให้กับเด็ก และเยาวชน ซึ่งจะดำรงอยู่เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น และยังมีบทบาทสูงต่อการพัฒนาทัศนคติที่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว ทั้งต่อผู้นำประเทศ และสมาชิกคนอื่น ๆ ของสังคมด้วย ดังนั้น การกล่อมเกลาทางการเมืองจึงถือเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดแบบแผนความคิด รวมถึงความเชื่อในทาง การเมืองนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวและพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยในสังคมด้วยกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของสังคมให้ไปสู่เป้าหมาย และมีทิศทางที่ชัดเจน เนื่องจากการกล่อมเกลาทางการเมือง คือ กระบวนการจัดเกลาทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่มุ่งให้สมาชิกในสังคมมีความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติ บุคลิกภาพ บรรทัดฐาน ค่านิยม และอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นไปตามที่รัฐหรือผู้นำทางการเมืองปรารถนา ดังนั้น เราจึงไม่อาจละเลยการให้ความสำคัญกับกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองไปได้ ทั้งในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง

การกล่อมเกลาทางการเมืองเพื่อความเป็นพลเมืองในโรงเรียนมีความสำคัญต่อเนื่องจากการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และความเป็นพลเมือง กล่าวคือในทางทฤษฎี การศึกษาในระบบสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานของระบอบ

ประชาธิปไตย ตลอดจนวิถีชีวิตทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ในขณะเดียวกันการศึกษาในระบบยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกปฏิบัติวิถีประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่างๆ เช่น ชมรมยุวชนนักประชาธิปไตย ชมรมโต้วาที หรือแม้แต่การจัดการเลือกตั้งประธานนักเรียนและคณะกรรมการนักเรียน ทั้งนี้เพื่อหล่อหลอมให้ผู้เรียนได้ซึมซับคุณค่าของประชาธิปไตย ซึ่งจะพัฒนาไปสู่ความเชื่อมั่นและถือปฏิบัติอย่างเป็นแบบแผน จนกลายเป็นผู้มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองอย่างมั่นคง (สันตะพันธุ์ 2557)

นอกจากนั้น กระบวนการกล่อมเกลานักเรียนอาจเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจผ่านวัฒนธรรมโรงเรียน เพราะวัฒนธรรมโรงเรียนคือ กระบวนการหนึ่งของสถานศึกษาที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้บุคคลในโรงเรียนความคิด ความรู้สึก ความคาดหวัง แนวปฏิบัติ ทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่างๆ

จตุพร คำแก้ว ได้อธิบายวัฒนธรรมโรงเรียนไว้ว่า วัฒนธรรมโรงเรียนเป็นวิถีแห่งการดำเนินงานของโรงเรียนที่มีการถ่ายทอดให้สมาชิก ได้แก่ วัฒนธรรมที่สามารถสัมผัส และสังเกตเห็นได้ ประกอบด้วยวัฒนธรรมด้านวัตถุ คำพูด ระเบียบปฏิบัติ พิธีการ สัญลักษณ์อื่นๆ และวัฒนธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐาน และทัศนคติที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ (คำแก้ว 2547)

อมรรัตน์ โพธิตาปะนะ ได้นำเสนอลักษณะของวัฒนธรรมสถานศึกษาดังนี้ วัฒนธรรมโรงเรียน แบ่งได้เป็นหลายลักษณะ ได้แก่ วัฒนธรรมที่สามารถรับรู้ได้โดยการใช้ประสาทสัมผัส ซึ่งประกอบด้วย คำพูด ระเบียบปฏิบัติ พิธีการ สัญลักษณ์ และอื่นๆ ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่สามารถรับรู้ได้โดยใช้ประสาทสัมผัส ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ และบรรทัดฐาน (โพธิตาปะนะ 2503) เราสามารถกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมสถานศึกษาคือ สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และการกล่อม เกลาทางการเมืองของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป คือ การกล่อมเกลารอบข้างทางการเมืองในโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมนักเรียน หรือ วัฒนธรรมโรงเรียน การกำหนดค่านิยม กฎระเบียบ ความสัมพันธ์ และการเข้าถึงทรัพยากรในโรงเรียน จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ร่วมในฐานะสมาชิกของโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การกล่อมเกลารอบข้างเรื่องสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในบริบทของโรงเรียน การรักษาสาธารณะสมบัติของโรงเรียน รวมถึงการเคารพกฎ กติกา และระเบียบต่างๆ ที่โรงเรียนกำหนดขึ้น

2.3 แนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา

การจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้สำหรับการสร้างพลเมือง สำหรับบริบทในการวิจัยนี้ เราจะเน้นไปเครื่องมือในการสร้างพลเมืองด้วยการจัดระบบการศึกษา เพราะมีความทั่วถึงในแทบ ทุกภาคส่วนของสังคม และเมืองคึกขงรัฐที่ทำหน้าที่กำกับดูแลชัดเจนทำให้สามารถควบคุม กระบวน

การศึกษาได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือกระทรวงศึกษาธิการจะทำหน้าที่ในการกำหนดสาระ หลักสูตร และข้อบังคับของหนังสือเรียนที่อนุญาตให้ใช้สอนในโรงเรียนได้ ตลอดจนการควบคุม สถาบันการศึกษาทั้งหมดเริ่มต้นพิจารณาจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ในหมวดที่ 3 มาตรา 15 ได้ระบุใจความ สำคัญว่า การศึกษา ในระบบ (Formal Education) คือการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลา ของการศึกษาการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่ แน่นนอน โดยมี วัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ถ่ายทอดหรือปลูกฝัง เนื้อหา ความรู้ ความเข้าใจที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ได้รับ การศึกษาวางตัวได้เหมาะสมในสังคม และมีความสามารถประกอบอาชีพตามความ ถนัด ความสนใจ หรือตามโอกาสของแต่ละบุคคล เพื่อพัฒนาเด็กในวัยเรียนทุกระดับให้ได้รับ การศึกษา เพื่อประโยชน์ สำหรับการเตรียมตัวระดับพื้นฐาน และเพื่อมีความรู้ ความสามารถในการ ประกอบอาชีพการงาน ต่อไป และพัฒนาศักยภาพของบุคคลเต็มความสามารถและตอบสนอง วิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ เน้นพัฒนากลุ่มเป้าหมายในลักษณะบูรณาการ คือ มีความสมบูรณ์ ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญาคุณธรรม ความคิด ความสำนึก ความรับผิดชอบ ฯลฯ ซึ่ง ตามปกติเป็นหน้าที่ของ สถานศึกษา และอาจจัดเสริมเติมในลักษณะฝึกอบรมเฉพาะหรือแทรกใน กิจกรรมการเรียนการสอน ปกติ (กระทรวงศึกษาธิการ 2542)

จุดเด่นของการศึกษาในระบบ (Formal Education) คือ เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบ และ ระบบแบบแผนชัดเจน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ หลักสูตรวิธีการจัดการเรียนการสอน การวัดผล และการประเมินผลที่แน่นอน ซึ่งการศึกษาในระบบของไทยประกอบไปด้วยการศึกษาขั้นพื้นฐานและ การศึกษาในชั้นอุดมศึกษา โดยการศึกษาขั้นพื้นฐาน ถูกแบ่งออกเป็นระดับต่างๆ คือ ระดับก่อน ประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ยังถูกแบ่งเป็นประเภทสามัญศึกษาและประเภทอาชีวศึกษาอีกด้วย สำหรับในการศึกษาชั้นอุดมศึกษานั้น แบ่งออกเป็นระดับต่าง ๆ คือ ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ประกาศนียบัตรบัณฑิต ปริญญาโท และปริญญาเอก (ธรรมะวิธิกุล 2558)

ขณะที่ Thai Chic Education ซึ่งเป็นเครือข่ายประชาชนไทยกลุ่มหนึ่งให้ความสำคัญกับ การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองภายใต้เครือข่ายของมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ได้ให้คำ นิยามการศึกษาในระบบจากบริบทของการสร้างพลเมืองว่าหมายถึง การจัดการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียนตามหลักสูตร และการกำกับ ดูแลของกระทรวงศึกษาธิการจากส่วนกลาง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งแต่ชั้นอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ทั้งสายสามัญศึกษา อาชีวศึกษา รวมถึงการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) และโรงเรียนเอกชนด้วย รวมถึงยังได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาในระบบว่า เนื่องจากประเทศไทยในปัจจุบันนี้ เยาวชนเกือบทุกคนต้องเข้ารับการศึกษาระบบ การศึกษาใน

ระบบจึงมีบทบาทโดยตรง และมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาคนในทุกด้าน ซึ่งรวมการพัฒนาคนสำหรับประชาธิปไตยเอาไว้ด้วย ทั้งนี้ มิได้หมายถึงเฉพาะการจัดการศึกษาในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการจัดการศึกษาในกลุ่มสาระอื่นๆ ตลอดจนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมอื่นๆ ของสถานศึกษาด้วย (Thai Civic Education 2557)

ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในระบบนั้น เราสามารถแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 5 ส่วน ซึ่งแต่ละส่วนล้วนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างพลเมือง (ธรรมะวิธิกุล 2558) ดังนี้

1. หนังสือแบบเรียน คือ วิธีการที่รัฐใช้ในการกล่อมเกล่าพลเมือง (Means of Orientation) ให้มีความคิด ความเชื่อ และค่านิยม ตามที่รัฐต้องการปลูกฝัง นอกจากนี้หนังสือเรียนยังมีหน้าที่สำคัญในฐานะการสื่อสารทางสังคม โดยทำหน้าที่เป็นผู้ยกระดับปรากฏการณ์ขึ้นเป็นมโนทัศน์ ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ อธิบายว่า ประสบการณ์ในชีวิตจริงของคนนั้นอยู่ในชั้นปรากฏการณ์ และน้อยครั้งที่จะรวบรวมปรากฏการณ์เหล่านั้นมาทำความเข้าใจ หนังสือเรียนจึงได้กลายเป็นการสื่อสารที่จะย่นมโนทัศน์สำเร็จรูปให้กับนักเรียน รวมทั้งเป็นผู้รวบรวมความคิดจากสังคมมาบรรจุไว้อย่างเป็นระบบ (เอียวศรีวงศ์ 2538)

2. อาจารย์ ครูผู้สอน คือ ผู้ให้การเรียนรู้ที่มีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการอบรมทั้งในด้านเนื้อหา และวิธีการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยครูผู้สอนจะมีอิทธิพลอย่างมากในการแปลงเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพลเมืองจากหนังสือเรียนไปสู่นักเรียน ดังนั้น หากแม้หนังสือเรียนหรือหลักสูตรมีเนื้อหาเกี่ยวกับพลเมืองที่ดีมากเพียงใด แต่ถ้าครูผู้สอนไม่เข้าใจ และไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่นักเรียนได้อย่างครบถ้วน กระบวนการสร้างพลเมืองก็ย่อมมีปัญหา และไม่ประสบผลสำเร็จตามที่วางเป้าหมายเอาไว้

3. กระบวนการจัดการเรียนรู้ คือ การศึกษาที่เน้นความสำคัญกับตัวผู้เรียน รูปแบบวิธีการเรียนการสอนจึงย่อมแตกต่างไปจากเดิม เนื่องจากมีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ดีจะช่วยให้การถ่ายทอดเนื้อหาสาระการสร้างพลเมืองเป็นไปอย่างสมบูรณ์ และเอื้อให้นักเรียนทดลองฝึกฝนความเป็นพลเมืองในเชิงปฏิบัติอีกด้วย

4. สถานศึกษา และบรรยากาศแวดล้อม คือ การจัดการศึกษาในระบบนั้น ชั้นเรียนยังคงเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น อาคารสถานที่ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องจัดบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในทางอ้อมขึ้น

5. ผู้เรียน คือ ผู้ศึกษาที่ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนคือผู้รับการศึกษา และเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา ดังนั้น การปรับเปลี่ยนความรู้ และพฤติกรรมของผู้เรียน จึงเป็นปัจจัยบ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียนตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ การให้การศึกษาอบรม การประเมิน และการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง โดยผู้เรียนในที่นี้มีบทบาทอย่างยิ่งในฐานะบุคคลที่จะกลายเป็นพลเมืองในอนาคต ซึ่งจะกลายเป็นพลเมืองดีหรือไม่นั้นย่อมขึ้นอยู่กับว่า 4 องค์ประกอบข้างต้นสามารถทำงานได้สมบูรณ์มากน้อยเพียงใด

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องพึงระลึกเอาไว้ก็คือ เนื้อหาแบบเรียน และการตีความของผู้สอนจะต้องมีความสอดคล้องกัน พลเมืองจะต้องทำความเข้าใจถึงหลักการประชาธิปไตย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย ค่านิยม และคุณสมบัติของพลเมืองที่พึงปรารถนา

เราสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาพลเมืองที่พึงปรารถนาโดยรัฐผ่านระบบโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ การวางรากฐานสังคม โดยเป็นการแสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือ และกลไกสำคัญของรัฐในการพัฒนาความรู้เพื่อกล่อมเกลา เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และสร้างคุณสมบัติบางประการให้ผู้เรียนโดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนของสังคม

2.4. แนวคิดที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) มีความสำคัญ และเชื่อมโยงไปสู่การจัดการศึกษา เพื่อการสร้างพลเมืองทั้งในและนอกสถานศึกษา ดังนั้นการนำเสนอในหัวข้อนี้ เราจะมุ่งเน้นไปที่ทำความเข้าใจความหมาย และหลักการสำคัญของกระบวนการเรียนรู้เพื่อการสร้างพลเมือง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอธิบายความหมายของคำว่า กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน หรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่จะช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ โดยกระบวนการเรียนรู้ แตกต่างจากกระบวนการสอน (Instructional Process) ดังนี้ “กระบวนการเรียนรู้ต่างกับกระบวนการสอน กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่แต่ละบุคคลใช้เพื่อช่วยให้ตนเองเกิดการเรียนรู้ โดยผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้จะตกแก่ผู้เรียน และโดยผู้เรียนเท่านั้น แต่กระบวนการสอนเป็นกระบวนการที่บุคคลช่วยให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ โดยผู้สอนมีหน้าที่สร้างสิ่งแวดล้อม เพื่อเร่งเร้า ชี้แนะ และคอยช่วยเหลือเกื้อกูลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2546)

ความแตกต่างของกระบวนการจัดการเรียนรู้และกระบวนการสอน สามารถพิจารณาเพิ่มเติมได้จากคำอธิบายตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนี้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2433 จะเป็นหลักสูตรที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ในเรื่องวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ของคนไทย กล่าวคือใน

หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 และหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) บทบาทของครูจะเน้นหนักในเรื่องของการเป็นผู้สอน มากเป็นพิเศษ ซึ่งจะสังเกตได้จากการจัดประสบการณ์ให้เด็กเกิดการเรียนรู้นั้น ครูจะต้องทำ บันทึกการสอน และ แผนการสอน ซึ่งบ่งชี้ถึงบทบาทของครูว่ามีหน้าที่ในการสอนเป็นหลัก แต่ในหลักสูตร

การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังกล่าว คำว่า บันทึกการสอน หรือ แผนการสอน จะหายไป กลายมาเป็น แผนการจัดการเรียนรู้ เข้ามาแทนที่

คำว่า แผนการจัดการเรียนรู้ มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิรูปใหม่ว่า นับแต่นี้ต่อไป ครูมิได้ทำหน้าที่สอนแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไปแล้ว หากแต่ครูมีบทบาทใหม่ในเรื่องของ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นร่วมกับผู้เรียนของตน โดยเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งมีมิติที่กว้างใหญ่ไพศาลและมีความสำคัญยิ่งต่อวิถีการเรียนรู้ใหม่ของสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2546)

เราสามารถสรุปได้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ คือ วิธีการที่ผู้สอนทำหน้าที่ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (Learning) ในขณะที่กระบวนการจัดการสอนจะให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้สอนในการสอนให้ผู้เรียนเกิดความรู้ (Knowledge)

ศาสตราจารย์ Herbert A. Simon นักวิทยาศาสตร์รางวัลโนเบล และเป็นผู้ร่วมก่อตั้งสาขา Cognitive Science ให้ความหมายของการเรียนรู้ (Learning) ว่า การเรียนรู้เป็นผลจากการทำหรือ การคิดของนักเรียน การทำและการคิดของนักเรียนนั้น ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของเขา ครูสามารถช่วยให้ศิษย์เรียนได้โดยเข้าไปกระตุ้นสิ่งที่นักเรียนทำเพื่อการเรียนรู้ของตนเองเท่านั้น (พานิช 2556)

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช กล่าวว่า เมื่อเอ่ยถึงคำว่า การเรียนรู้ (Learning) ในหนังสือเล่มนี้ Herbert A. Simon ให้ความหมายว่า คือ กระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ การเรียนรู้ทำให้มีการเพิ่มสมรรถนะ (Performance) และเพิ่มความสามารถ ของการเรียนรู้ในอนาคต (พานิช 2556)

กระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการสร้างพลเมือง กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการในการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง โดยกลุ่มการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของไทย (Thai Model of Civic Education) ในเครือข่ายความร่วมมือของ มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (Friedrich Ebert Stiftung สถาบันพระปกเกล้า และหน่วยงานอื่นๆ กำหนดหลักการร่วมด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย (Thai Civic Education 2557) ดังนี้

แบบมีส่วนร่วม (Participatory) การจัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้เรียนร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมและวิธีการ การประเมินผล ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบุคคล และสื่อต่างๆ เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมาย และเป็นเจ้าของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

แบบลงมือทำ (Learning by doing) การจัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้จากสถานการณ์จริงหรือเสมือนจริง โดยได้มีการวางแผน การปฏิบัติ และแก้ปัญหาจริง ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนรู้นำไปสู่การปฏิบัติได้จริง ได้ผลจริง

เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner Centred) การจัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องจัดการเรียนรู้โดยเน้นบทบาทของผู้เรียนในการแสวงหาความรู้และสร้างความรู้เป็นของตนเองไม่ใช่การป้อนความรู้จากผู้สอนแต่ฝ่ายเดียว

ไม่ชี้นำความคิดเห็น (Prohibition against imposition of points of new) การจัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องจัดการเรียนรู้โดยเคารพและให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ของผู้เรียน คือต้องไม่ชี้นำความคิดเห็น ไม่ครอบงำไม่โฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจผิด หรือหลงผิดด้วยวิธีการใด

ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมือง (Prohibition against political bias) การจัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้โดยลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมือง ไม่ว่าจะด้วยการนำเสนอข้อมูลเท็จ บิดเบือน หรือไม่ครบ โดยมีเจตนาให้เป็นประโยชน์หรือเป็นโทษแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมืองโดยไม่เป็นธรรมหากเราลองพิจารณาเพิ่มเติมให้กว้างขึ้น ก็พบว่า คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันพระปกเกล้า และมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ได้เคยจัดสัมมนา บทบาทของการพัฒนาพลเมืองเพื่อประชาธิปไตยที่ยั่งยืน และมีการสรุปลักษณะหลักการ การเรียน การสอนเพื่อการสร้างพลเมือง (ทับจุมพล 2551) ดังนี้

สิ่งแรกที่ต้องพิจารณาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน และผู้เรียนคือ ทั้งสองฝ่ายสามารถสนทนากันได้อย่างเสมอภาค ผู้สอนเปรียบเสมือนพิธีกรหรือผู้ดำเนินรายการเท่านั้น จากนั้นผู้ดำเนินรายการ (ผู้สอน) จะต้องรู้จักถึงความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผู้เรียน) ว่าพวกเขาเหล่านั้นมีความสนใจในเรื่องใดบ้าง และจัดประมวลความสนใจ โดยจะต้องสร้างความเข้าใจแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ทราบว่า ความสนใจ หรือคำถามบางอย่างจะถูกนำมาสนทนา เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจว่า ความหลากหลายทางความคิดของพวกเขาจะถูกนำมาสนทนาด้วย ลำดับต่อมา การสอนจะต้องอ้างอิงตัวอย่างที่หลากหลายเพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ในขณะการสนทนา ผู้สอนจะต้องสร้างความเข้าใจว่า ความขัดแย้งก็เป็นส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย โดยจะต้องสร้างหัวข้อการสนทนา พร้อมกับเหตุผลที่สนับสนุน และเหตุผลต่อต้าน ในหัวข้อสนทนานั้นๆ และสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออก โดยใช้กลยุทธ์ต่างๆ เช่น การใช้ดนตรี การแสดง ดุริยโอ การวาง แผนกิจกรรม ต่างๆ

นอกจากนี้ ศรีณยุ หมันทรัพย์ ได้แนะนำข้อเสนอต่อการศึกษาเพื่อการสร้างพลเมืองไทย ในหัวข้อเรื่อง แนวทางตามกระบวนการเรียนรู้ (หมันทรัพย์ 2551) ในประเด็นหลักๆ คือ

1. ใช้กิจกรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนการสอนเพื่อสร้างพลเมืองเกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ประชาธิปไตย อำนาจการปกครอง นโยบาย การเรียนการสอนจึง ต้องใช้ กิจกรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่ไปด้วยเสมอ อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้เพื่อสร้าง พลเมืองที่เป็นไปอย่างสวนทิศทางกับกระแสวัฒนธรรม ความคิดและสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ พฤติกรรม การไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่ชอบมีส่วนร่วม พวกมาก ลากไป ไม่สนใจชุมชน ใช้การเป็นพวกพ้อง มากกว่าความสามารถในการเลือกตั้ง การซื้อ-ขายเสียงในการเลือกตั้งผู้แทนโรงเรียน สิ่งเหล่านี้ต้อง อาศัยกระบวนการเรียนการสอนที่ไม่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลบชั่งใจกับการฝึกปฏิบัติหรือ กิจกรรมที่ขัดแย้งกับความเคยชินและวัฒนธรรมความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ และการปรับพฤติกรรม ความนำมาใช้เพื่อป้องกันทัศนคติทางลบต่อวิถีประชาธิปไตย

2. การปรับแก้ (Correct) ความเข้าใจและทัศนคติให้ถูกต้อง ความเข้าใจและทัศนคติที่เรียนรู้ ผ่าน ตัวแบบและพฤติกรรมทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้าใจที่บิดเบี้ยวต่อระบอบประชาธิปไตยและ อำนาจแห่งพลเมืองจำเป็นต้องแก้ไขในทันทีและเป็นหน้าที่ของครูผู้สอน พฤติกรรมเหล่านั้นจะเป็น บทเรียน กระตุ้น การคิดวิเคราะห์และการใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองได้ กระบวนการ เรียนการสอนเพื่อการปรับแต่งความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้องคือ การสะท้อนการเรียนรู้ เพื่อจัด ระเบียบความคิดของผู้รับรู้ จำแนกความเข้าใจต่อความถูกต้อง และเรียนรู้สิ่งที่เป็นรากฐานของ คุณธรรม และเพื่อให้ผู้เรียนได้ ปรับปรุงและปรับแต่งความคิดอย่างเป็นขั้นตอน

3. “ชุมชน พื้นที่แห่งการเรียนรู้ จิตสำนึกสาธารณะและการคิดถึงประโยชน์ส่วนรวม สามารถ เรียนรู้ได้ผ่านชุมชน ดังนั้นความร่วมมือของชุมชนและการสนับสนุนของท้องถิ่นจึงเป็นหัวใจ สำคัญต่อ การเรียนรู้เพื่อสร้างพลเมือง จนอาจกล่าวได้ว่า “การสร้างพลเมืองเป็นเรื่องของท้องถิ่น ตัวอย่าง ความสำเร็จครบวงจรของการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านหัวช้าง อ. นาเชือก จ. มหาสารคาม ที่เกิดจากความต้องการของชุมชนพร้อมกับการให้การเกื้อกูล ผลักดัน ร่วมคิด ตัดสินใจ กำหนด วิธีการและ สาระ ตลอดจนร่วมดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์ทั้งทางตรงทางอ้อม ซึ่ง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการสร้างพลเมืองนี้เองก็จะกลับมาเป็นกระบวนการพัฒนา ประชาธิปไตย (Democratization) และสร้างการเมืองภาคพลเมืองของทุกคนในชุมชนเช่นกัน

4. ปัจจัยสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนการสอน

4.1 โอกาสการเรียนรู้ในห้องเรียน ต้องมีการจัดสรรบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ใช้การเรียนรู้ ผ่านปัญหาสาธารณะ ให้เหตุการณ์จำลองช่วยกระตุ้นแนวคิดประชาธิปไตย สร้างโอกาส ทำกิจกรรม ร่วมกับบุคคลอื่นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับ “สิ่งที่รัฐทำ” และ “สิ่งที่รัฐควรทำ” เป็นต้น

4.2 การสนับสนุนทางวิชาการและพัฒนาทางสังคมโดยโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง การ สนับสนุน กิจกรรมพิเศษนอกหลักสูตร เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและผู้เรียน มี

การศึกษาพบว่าเด็กและเยาวชนที่ทำกิจกรรมพิเศษนอกหลักสูตร เช่น การร่วมกิจกรรม ชมรม เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคตมากกว่า

4.3 สร้างครอบครัว เพื่อนบ้าน และชุมชนที่กระตือรือร้นและ มีส่วนร่วม ครูและโรงเรียน ต้อง เชื่อมโยงสัมพันธ์กับชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนกระตุ้นการพูดคุยเรื่อง การเมืองกัน ในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เยาวชนมีความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นและเข้ามามี ส่วนร่วมในชุมชนและทางการเมืองได้มากกว่า

เมื่อพิจารณาหลักการจัดการเรียนรู้อย่างรอบด้าน เราพบว่า ครูผู้สอน คือ ผู้ที่มีบทบาท สำคัญ อย่างยิ่งในการจัดกระบวนการเรียนรู้ จากการศึกษาบันทึกการสัมมนา บทบาทของการพัฒนา พลเมืองเพื่อประชาธิปไตยที่ยั่งยืน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ไทย-เยอรมนี กล่าวถึงข้อตกลง ความอดทนอดกลั้นต่อความเห็นที่แตกต่าง เป็นต้น โดยสิ่งสำคัญที่สุด คือ ผู้สอนจะต้องไม่ชี้นำ ความคิด ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และผู้สอนจะต้องไม่ตัดสินคำตอบถูกผิดเพียงคำตอบเดียว เป็นต้น

2.5 บริบททั่วไปของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2.5.1 ประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ปีพุทธศักราช 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” และทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปี เพื่อก่อสร้างสถานศึกษาของ วิทยาลัยแห่งนี้ สำหรับเป็นที่เล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2540 รัฐบาล พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ คณะกรรมาธิการได้เสนอร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยต่อประธานสภา ผู้แทนราษฎรและได้ผ่านการพิจารณา โดยรัฐสภามีมติเห็นชอบให้เรียกสภาการศึกษา มหามกุฏราช วิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ว่า “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2540 ประกาศใน พระราชกฤษฎีกา เล่มที่ 114 ตอนที่ 51 ก ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2540 มีวัตถุประสงค์

- 1) เพื่อขยายการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยออกสู่ส่วนภูมิภาค
- 2) เพื่อจัดการศึกษาให้สนองนโยบายคณะสงฆ์และรัฐบาลไทย
- 3) เพื่อบริการการศึกษา และสร้างสรรค์กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 4) เพื่อเป็นศูนย์ศึกษาวิจัย และแหล่งข้อมูลวิชาการทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ
- 5) เพื่อเป็นแหล่งรวมสร้างสรรค์งานวิชาการทางพระพุทธศาสนา ระหว่างผู้รู้ทั้งในและนอก ประเทศ รวมทั้งให้บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน

6) เพื่อทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมอันดีงามของประเทศ

2.5.2 ความหมายของมหาวิทยาลัย

1) ความหมายและตราสัญลักษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีอักษรย่อว่า มมร ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Mahamakut Buddhist University อักษรย่อ คือ MBU ศาสนสุภาชิตประจํามหาวิทยาลัย กล่าวเป็นภาษาบาลีว่า “วิชาจรรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส” หมายถึง ผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติเป็นผู้ประเสริฐในเทพและมนุษย์ ใช้สีประจำมหาวิทยาลัย สีส้ม หมายถึง สีประจำพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตรงกับวันพฤหัสบดี อันเป็นวันพระราชสมภพ มีต้นไม้ประจำมหาวิทยาลัย คือ ต้นโพธิ์ ต้นไม้ที่เป็นที่ตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้ตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2) ความหมายของสัญลักษณ์ที่ปรากฏในตราสัญลักษณ์ ได้แก่

2.1 พระมหามงกุฏ หมายถึง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ผู้ทรงเป็นที่มาแห่งนาม "มหามกุฏราชวิทยาลัย"

2.2 พระเกี้ยวประดิษฐานแบบหมอนรอง หมายถึง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ซึ่งทรงเป็นผู้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัย และพระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงปีละ 60 ชั่ง

2.3 หนังสือ หมายถึง คัมภีร์และตำราทางพระพุทธศาสนา โดยที่มหามกุฏราชวิทยาลัยจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งผลิตคัมภีร์และตำราทางพระพุทธศาสนา สำหรับส่งเสริมการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.4 ปากกาปากไก่อ่ ดินสอ และม้วนกระดาษ หมายถึงอุปกรณ์ในการศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนอุปกรณ์ในการผลิตคัมภีร์และตำราทางพระพุทธศาสนา เพราะมหามกุฏราชวิทยาลัย ทำหน้าที่เป็นทั้งสถานศึกษาและแหล่งผลิตตำรับตำราทางพระพุทธศาสนา

2.5 ช่อดอกไม้แย้มกลีบ “ในทางการศึกษา” หมายถึง ความเบ่งบานแห่งสติปัญญา และวิทยาความรู้ “ในทางพระศาสนา” หมายถึง กิตติศัพท์กิตติคุณที่ฟุ้งขจรไปดุจกลีบแห่งดอกไม้ ความหมายรวมก็คือ ความเจริญรุ่งเรืองและเกียรติยศ อีสริยยศ บริวารยศ

2.6 พานรองรับหนังสือหรือคัมภีร์ หมายถึง มหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันเพื่อความมั่นคงและแพร่หลายของพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านการศึกษาและการเผยแผ่

2.7 วงรัศมี หมายถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาที่บังเกิดขึ้นจากกิจกรรมของมหามกุฏราชวิทยาลัยภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ ของพระมหากษัตริย์ไทย

2.8 มหามกุฏราชวิทยาลัย หมายถึง สถาบันการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2.5.3 ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ

ปรัชญา ของมหาวิทยาลัย ได้แก่ ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา มีปณิธาน คือ มุ่งมั่นผลิตบัณฑิตทางพระพุทธศาสนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีความสามารถในการคิด เป็น พูดเป็น ทำเป็น และคิดดี พูดดี ทำดี ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาตามหลักสูตร 5 คณะ ได้แก่ คณะศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ขยายเขตการศึกษาออกเป็น 7 วิทยาเขต 3 วิทยาลัย 11 ดังนี้

- 1) วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 2) วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย อำเภอสามปราน จังหวัดนครปฐม
- 3) วิทยาเขตอีสาน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- 4) วิทยาเขตล้านนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 5) วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 6) วิทยาเขตร้อยเอ็ด อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
- 7) วิทยาเขตศรีล้านช้าง อำเภอเมือง จังหวัดเลย
- 8) มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย ในพระสังฆราชูปถัมภ์ จังหวัดนครราชสีมา
- 9) วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร จังหวัดยโสธร
- 10) วิทยาลัยศาสนศาสตร์กาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2.5.4 นโยบายมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีนโยบายในด้านดำเนินงานให้สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ดังนี้

- 1) ผลิตบัณฑิตทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนา ที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ทั้งด้านความรู้ ความประพฤติ มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ทั้งด้านความรู้ความประพฤติ มีพรหมวิหารธรรม
- 2) แสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้านวิชาการพระพุทธศาสนา สังคมและด้านศิลปวัฒนธรรม
- 3) บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง เป็นศูนย์กลางแห่งการแสวงหาความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา
- 4) ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ สร้างภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม ดำรงความเป็นชาติไทยตามวิถีประเพณี และวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา
- 5) บริหารจัดการมหาวิทยาลัย ให้ทันสมัย มีความโปร่งใสเป็นธรรม เน้นประสิทธิผล มีระบบสวัสดิการที่ดี สอดคล้องกับการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระกัญจน กนตธมโม (2558) ศึกษาเรื่องการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า ความเป็นพลเมืองดี เป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นของบุคคลในฐานะพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยซึ่งสะท้อนถึงสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ภายใต้กฎหมายทั้งยังเป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคม และประเทศชาติ โดยมีข้อค้นพบที่สำคัญของคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับสังคมไทย 4 ด้านหลัก คือ 1) ด้านกายได้แก่ มีความสามารถในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสื่อสารรับรู้ข่าวสาร 2) ด้านทักษะทางสังคม ได้แก่ มีความรับผิดชอบ เคารพกฎหมาย และมีความซื่อสัตย์สุจริต 3) ด้านจิตใจ ได้แก่ มีสำนึกความเป็นไทย มีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะ และ 4) ด้านปัญญา ได้แก่ มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง แก้ปัญหาแบบสันติวิธี และ เคารพความแตกต่าง ส่วนความเป็นพลเมืองดีทางพระพุทธศาสนา พบว่า จะเป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงสถานะของการเป็นสมาชิกในสังคมอันมาพร้อมกับสิทธิ หน้าที่ ข้อผูกพันที่มีต่อสังคม โดยถือปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย และแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า ระบบการพัฒนาตนของพลเมืองแบบบูรณาการและมีดุลยภาพตามหลักภาวนา 4 ที่มีไตรสิกขาเป็นแกนกลางสามารถพัฒนาบุคคลอย่างเป็นองค์รวม และครอบคลุมองค์ประกอบการดำเนินชีวิตของพลเมืองทุกด้าน คือ กาย พุทธิกรรม จิตใจ และปัญญา ทั้งยังสามารถผสมผสานระหว่างแนวคิดแบบตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคได้อย่างมีความรับผิดชอบ มองโลกแบบผู้รักสันติภาพ โดยไม่มีความขัดแย้ง รู้จักรับและปฏิบัติต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง

พนิต ด่วงดิล (2561) ทำการศึกษา ความร่วมมือระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ในการเสริมสร้างการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง พบว่า ความร่วมมือระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ในการเสริมสร้างการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองมีหลายนโยบายที่เสริมสร้างการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง เช่น นโยบายด้านศาสนา และนโยบายด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นต้น ซึ่งมุ่งเน้นด้านยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือและปฏิบัติตามแผน ปัจจัยที่มีผลต่อความร่วมมือระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ในการเสริมสร้าง การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง เช่น หลักสูตรการศึกษา มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองชัดเจนทั้งในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นพลเมือง ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน และ กิจกรรมการเรียนรู้นอกชั้น

พระมหาสังเวช จันทโสภ,พระครูประวิตรวรานุกต(เสนห์ อินพอง) และคณะ (2559) ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญได้ดำเนินการโดยผ่านโครงการ/กิจกรรม รวมทั้งหมด 18 โครงการ สำหรับกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนาของโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ ได้ดำเนินการตามโครงการโดย

ได้พัฒนาบุคลากรในโรงเรียนทั้งครูผู้สอน นักเรียน และสังคมรอบข้างเพื่อความเป็นพลเมืองตามหลักพุทธธรรมอันได้แก่ "ภาวนา 4" ดังนี้ 1. กายภาวนา การพัฒนากาย การฝึกอบรมกายให้รู้จักเป็นระบบระเบียบ สามารถเชื่อมโยงกับสิ่งทั้งหลายภายนอกในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ 2. สីลภาวนา การเจริญศีล หรือการพัฒนาความประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อน เสียหายกับตนเองและผู้อื่น 3. จิตภาวนา การพัฒนาจิตใจ การฝึกอบรมจิตใจให้มีความเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยัน หมั่นเพียร อุตสาหะ และมีสมาธิ และ 3. ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญาหรือการพัฒนาปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส และปลอดพ้นจากความทุกข์

พระมหาอุทัย ปญญาภาโส (2561) ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก จิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ควรสร้างให้นักเรียนมี ได้แก่ ด้านมีอิสระภาพและพึ่งตนเองได้ ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ด้านเคารพความแตกต่าง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเท่าเทียมกัน ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย และด้านรับผิดชอบต่อสังคมกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองข้อเสนอแนะ ให้รางวัลหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจโดยมีกิจกรรมที่ส่งเสริม ได้แก่ กิจกรรมสนุกกับเกมหรรษา (เล่นเรือโททานิค) ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยมีกิจกรรมสร้างสัมพันธผ่านนิทาน ด้านเคารพความแตกต่าง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียมให้เกียรติ และความเคารพ โดยมีกิจกรรมปลูกฉันทาธิปไตยประชาธิปไตย ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียนโดยมีกิจกรรมดีดไข่เป็นกิจกรรมส่งเสริม ด้านเคารพกติกาเคารพกฎหมาย ยอมรับผลของการละเมิดกฎหมายปฏิบัติตน ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยกิจกรรมปริศนาประชาธิปไตยเป็นกิจกรรมส่งเสริม ด้านรับผิดชอบต่อสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมยอมรับความผิดพลาดของตนเอง โดยมีกิจกรรมศิลปะประชาธิปไตยรวมใจสมานฉันท์เป็นกิจกรรมส่งเสริม

ภักดี โพธิ์สิงห์และกมลทิพย์ ตรีเดช (2562) ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏราชภัฏ พบว่า คณะนักศึกษามีความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักศึกษาที่เข้าร่วมกระบวนการ Active Learning มากกว่านักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยัง พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

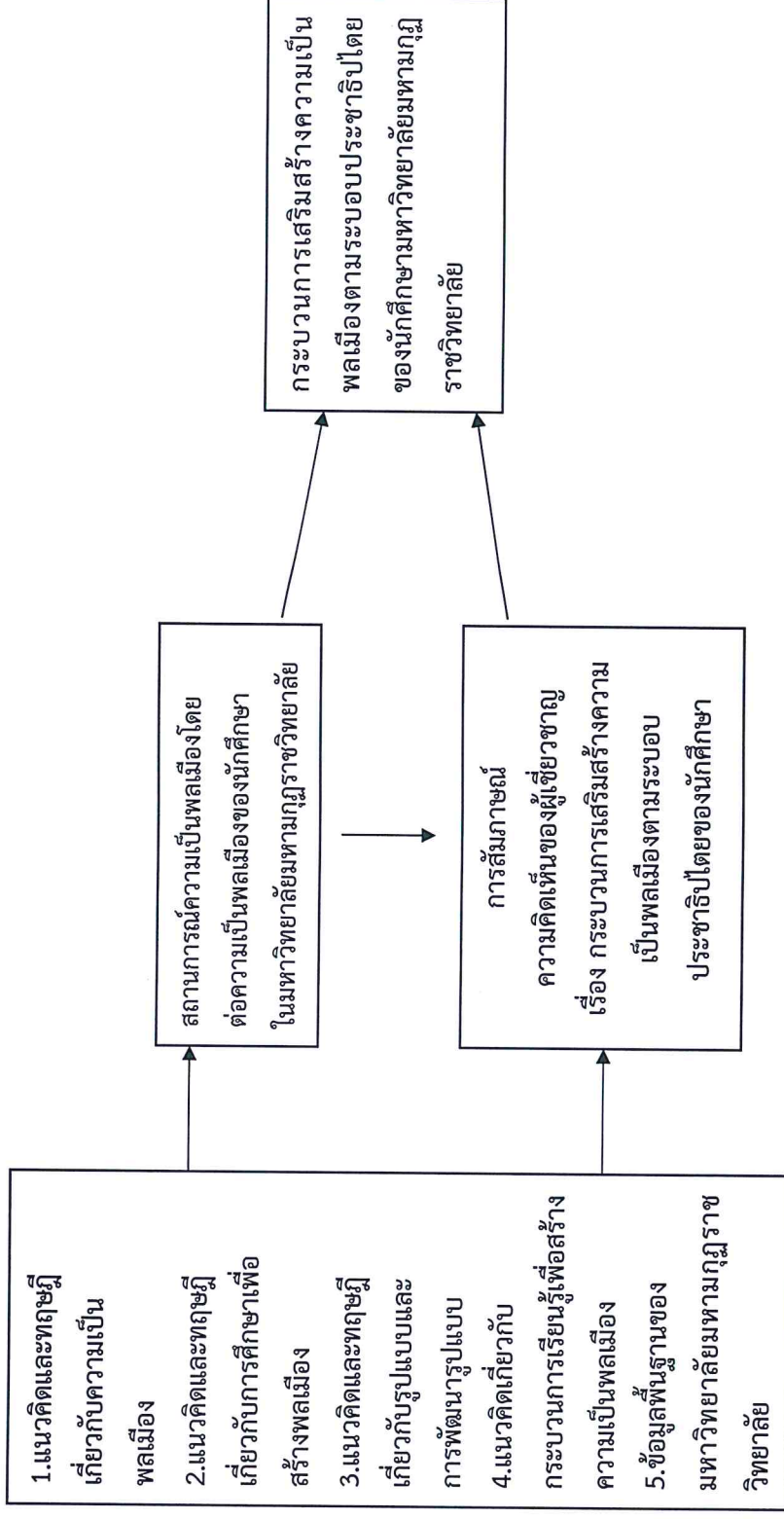
สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัย คือ ทักษะการคิด การเคารพกติกา การเคารพสิทธิผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้นการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยควรใช้กระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning, Project Based Learning, Problem Based Learning และใช้กลยุทธ์ “teach less and learn more” ควรส่งเสริมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมในหลักสูตรควบคู่กันไป และสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนา เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล เป็นต้น

ศิริพงษ์ ทองจันทร์และสาวิตรี ชุ่มจันทร์ (2562) ทำการศึกษาคุณภาพสังคมกับความเป็นพลเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พบว่า ระดับความเป็นพลเมืองของนักศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ปัจจัยคุณภาพสังคมมีความสัมพันธ์ต่อความเป็นพลเมืองของนักศึกษา ดังนี้ 1) ตัวแปรระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมกับตัวแปรระดับความเป็นพลเมืองของนักศึกษา มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองโดยใช้ปัจจัยเรื่องคุณภาพสังคม ได้แก่ 1) หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างกลุ่มนักศึกษาด้วยกัน 2) หลักการจัดความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ 3) หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง 4) การให้การศึกษอบรมอย่างต่อเนื่อง เรื่องความเป็นพลเมืองเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้ ความคิดช่วยให้นักศึกษามั่นใจในตนเองมากขึ้นที่จะปฏิบัติตนในการเป็นพลเมืองที่ดี 5) หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาให้สังคมนักศึกษาตระหนักถึงความเป็นพลเมืองได้

วิมาภรณ์ แดงจ้อย (2562) ทำการศึกษาการพัฒนา รูปแบบกิจกรรมนักศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองใน มหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า สถานการณ์ความเป็นจริงความเป็นพลเมืองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏอยู่ในระดับมาก และสถานการณ์ความคาดหวัง ความเป็นพลเมืองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏอยู่ในระดับมาก และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI modified) เท่ากับ 17 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง/ รู้จักหน้าที่ตนเอง มีดัชนีความสำคัญต่อ การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏสูงสุดเป็นลำดับแรก รองลงมาเป็น ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น/จิตอาสา และด้านการเคารพ กฎหมาย/กติกาในสังคม และด้านการเคารพสิทธิของผู้อื่นและการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล และรูปแบบกิจกรรมนักศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (ทหสร้าง) ดังต่อไปนี้ 1) ความตระหนัก (Awareness) 2) แรงจูงใจ (Motivation) 3) การมีส่วนร่วม (Participation) 4) เครือข่าย (Network) 5) สภาพแวดล้อม (Environment) 6) กิจกรรมนักศึกษา (Student Activities)

ศิวพร โพธิวิทย์ (2560) ทำการศึกษาความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา พบว่า ความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาในภาพรวมมีความเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยามีความเห็นด้วยสูงสุดในด้านเคารพความเสมอภาค รองลงมาคือ ด้านเคารพความแตกต่าง และ ด้านรับผิดชอบต่อสังคม เมื่อแยกพิจารณาความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยามีความเห็นด้วยต่ำที่สุดในด้านการปฏิเสธการใช้เส้นสายหรือระบบอุปถัมภ์

2.7 สรุปกรอบแนวคิด

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) เพื่อให้การศึกษาวิจัย บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการดังต่อไปนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
- 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล
- 3.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ชั้นปีที่ 1-4 ทั้งหมด จำนวน 6,002 คน (ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย : 2563)

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ชั้นปีที่ 1-4 ทั้งหมด จำนวน 6,002 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม โดยใช้วิธีการ เป็นตารางสุ่มตัวอย่างของ เครจซี่ (R.V.Krejcie) และมอร์แกน (D.W.Morgan) เปิดตารางคำนวณ ประชากรที่ 6,002 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 361 คน

3.2 เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

3.2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเปิดตารางสำเร็จของเครจซี่ (R.V.Krejcie) และมอร์แกน (D.W.Morgan)

3.2.1.1 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยการหาสัดส่วนของประชากร 6,002 คน ต่อ 361 คน โดยใช้สูตรการหาสัดส่วนต่อนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 11 ชั้น ตามวิทยาเขตและวิทยาลัยที่เปิดสอน โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

$$\text{สูตร} \quad n_1 = \frac{nN_1}{N}$$

กำหนดให้

$$n_1 = \text{จำนวนกลุ่มตัวอย่างของแต่ละวิทยาเขต/วิทยาลัย}$$

$$n = \text{จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด}$$

$$N_1 = \text{จำนวนตัวอย่างที่จะสุ่มตัวอย่าง}$$

$$N = \text{จำนวนประชากรทั้งหมด}$$

ตารางที่ 3.2.1 แสดงวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน

สถานที่	ประชากร (คน)	การคำนวณ	กลุ่มตัวอย่าง (361)
ส่วนกลาง	853	$361 \times 853/6,002$	51
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย	247	$361 \times 247/6,002$	15
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย	411	$361 \times 411/6,002$	25
วิทยาเขตอีสาน	835	$361 \times 835/6,002$	50
วิทยาเขตล้านนา	1,267	$361 \times 1,267/6,002$	76
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช	454	$361 \times 454/6,002$	27
วิทยาเขตร้อยเอ็ด	768	$361 \times 768/6,002$	46
วิทยาเขตศรีล้านช้าง	492	$361 \times 492/6,002$	30
มหาปชาบดีวิทยาลัยเถรี	102	$361 \times 102/6,002$	6
วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร	290	$361 \times 290/6,002$	18
วิทยาลัยศาสนศาสตร์กาฬสินธุ์	283	$361 \times 283/6,002$	17
เฉลิมพระเกียรติ			
รวม	6,002		361

ที่มา : ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วันที่ 24 มิถุนายน 2563

3.2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างดังนี้ คือ

เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) คือ การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 5 คน ประกอบด้วย

1) ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล	ผู้ช่วยอธิการบดีวิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
2) ผศ.ดร.ตระกูล ชำนาญ	ผู้ช่วยอธิการบดีวิทยาเขตล้านนา
3) ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์	หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ มมร.
4) ผศ.ดร.ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี	อาจารย์ประจำวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
5) ดร.วีรณัฐ พรหมจักร	อาจารย์ประจำวิทยาเขตศรีล้านช้าง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณในขั้นตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามสภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยชนิดปลายเปิดและปลายปิด โดยมีรายละเอียดคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย สถาน อายุ ชั้นปี คณะ วิทยาเขต/วิทยาลัย

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปลายปิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความรับผิดชอบต่องาน/ รู้จักหน้าที่ตนเอง 2) ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น 3) การเคารพกฎหมาย/กติกาสังคมในสังคม 4) การเคารพสิทธิของผู้อื่นและการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยมีความหมายของมาตรประมาณค่า ดังนี้

5 หมายถึง มีสภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีสภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง มีสภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีสภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง มีสภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3.3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยขั้นตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือแบบสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structure Interview or Formal Interview) ในการเก็บข้อมูลเชิงลึก ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานักวิชาการด้านการสร้างความเป็นพลเมืองหรือกิจกรรมนักศึกษา ซึ่งผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวทางการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นแนวคำถามที่ผ่านการกลั่นกรองและพิจารณาแล้วว่าสามารถตอบโจทย์การวิจัยได้ชัดเจนและครอบคลุมที่สุด ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับกระบวนการเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เนื้อหารายละเอียดประกอบด้วย

2.1 ปัจจุบันนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยแต่ละด้านต่อไปนี้ อย่างไรและอยู่ในระดับไหน

2.2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรเป็นอย่างไร

2.3 ปัจจัย/เงื่อนไขใดบ้างที่มีผลต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2.4 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรมีบทบาทในการขับเคลื่อนเสริมสร้างให้นักศึกษามีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างไร

2.5 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดกิจกรรมนักศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างไรบ้าง

2.6 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีแผนการเสริมสร้างการจัดกิจกรรมนักศึกษาที่เสริมสร้างความเป็นพลเมืองอย่างไรบ้าง และมีผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมอย่างไรบ้าง

2.7 กิจกรรมนักศึกษาที่สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ (TQF : HEd) ช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมืองได้อย่างไร

2.8 การดำเนินการ/วิธีการ/กระบวนการในการจัดกิจกรรมนักศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยประกอบด้วย

2.9 ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานกิจกรรมนักศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2.10 ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานกิจกรรมนักศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินการ/วิธีการ/กระบวนการในการจัดกิจกรรมนักศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นอย่างไร

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

3.4.1.1 ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแบบสอบถาม

3.4.1.2 ใช้วิธีสร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

3.4.1.3 สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตการศึกษาวิจัย โดยใช้คำถาม 2 ประเภท คือ คำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด

3.4.1.4 นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องและชัดเจน เหมาะสม ทั้งเนื้อหาสาระ และการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษา แล้วนำมาจัดทำเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

3.4.1.5 นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่

1) ผศ.ดร.จำรูญ พริกบุญจันทร์ อาจารย์พิเศษประจำวิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

2) พระมหาสายัณห์ เปมสีโล,ดร. อาจารย์ประจำวิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

3) นายมนตรี รอดแก้ว อาจารย์ประจำวิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อตรวจสอบหรือปรับปรุงแก้ไขความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา เพื่อให้ได้แบบสอบถาม ที่มีความตรงตามเนื้อหาและความเหมาะสมของคำถาม โดยใช้แบบวัดดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC)

3.4.1.6 นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ไปทดสอบ (Try-out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะคล้ายกันกับ

กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 30 คน จากนั้นจึงนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้ ไปทดสอบวัดความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ 0.87

3.4.1.7 ผู้วิจัยได้แก้ไขปรับปรุงแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะที่ได้จากการทดลองใช้พร้อมจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ฉบับจริง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือแบบสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) ในการเก็บข้อมูลเชิงลึก (In-depth Interview) มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

3.4.2.1 ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารจากเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง โดยที่เอกสารขั้นต้นคือ เอกสารที่เป็นข้อมูลหรือหลักฐานโดยตรง ถือเป็นต้นฉบับ เช่น จดหมายเหตุ บันทึก ประกาศหรือกฎหมาย ส่วนเอกสารชั้นรอง คือ ข้อมูลหลักฐานที่ไม่ได้มาโดยตรงจากเหตุการณ์ เช่น มีคนรวบรวมไว้แล้วทำการวิเคราะห์เสนอ หรืออ้างอิง การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารถือเป็นวิธีหลักของการวิจัย เพราะข้อมูลเอกสารจะให้ภาพที่ต้องการศึกษาและสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่ปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้น เช่น วิธีการขั้นตอนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

3.4.2.2 นำข้อมูลจากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารมาสังเคราะห์และออกแบบในการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และผู้เชี่ยวชาญเรื่องกิจกรรมนักศึกษา จำนวน 10 ท่าน

3.4.2.3 การตรวจสอบข้อมูลในเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ (Validity and Reliability) โดยใช้หลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือการได้ข้อมูลจากหลากหลายฝ่าย หรือหลายวิธีในการรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน ซึ่งเป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่

3.4.2.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข

3.4.2.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือ คือแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวางแผนและปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

3.5.1.1 นำหนังสือขอความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลการทำวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากวิทยาเขต และวิทยาลัยต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3.5.1.2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผ่านระบบออนไลน์

3.5.1.3 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเองจากประชาชนกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบแบ่งชั้น โดยใช้วิธีการเป็นตารางสุ่มตัวอย่างของ เครจซี่ (R.V.Krejcie) และมอร์แกน (D.W.Morgan) เปิดตารางคำนวณ จากนักศึกษาจำนวน 6,002 คน ได้ประชาชนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 361 คน จากนั้นทำการแจกแบบสอบถามให้กับนักศึกษากลุ่มตัวอย่างตามวิทยาเขตและวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อตอบแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์

3.5.1.4 ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อนำไปวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

3.5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเจาะจงกลุ่มตัวอย่าง คือใช้แบบสอบถามที่มีโครงสร้างพร้อมแนบหนังสือขอความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลทำการวิจัยต่อประชาชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 คน โดยวางแผนและปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

3.5.2.1 ผู้วิจัยได้ส่งเอกสารคือหนังสือขอความร่วมมือและแบบสัมภาษณ์ต่อกลุ่มตัวอย่างก่อนหนึ่งอาทิตย์ด้วยตัวเอง พร้อมกับกำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

3.5.2.2 เมื่อถึงเวลากำหนดผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน โดยอาศัยการจดบันทึกและบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์พร้อมกับการบันทึกภาพกลุ่มตัวอย่างและนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ชั้นปีที่ 1-4 มาประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ

(Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แบบทดสอบค่า (T-test) และ (F-test) เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์กับแบบสอบถามโดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพื้นฐานหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) แล้วเสนอแบบความเรียง

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยสถิติ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพความเป็นพลเมืองในระบบ ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แล้วรวบรวมข้อมูลตามประเด็นนำมา เรียบเรียงนำเสนอในรูปแบบตาราง โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) แล้วนำเสนอแบบบรรยาย

3.6.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการวิเคราะห์และ สังเคราะห์สาระสำคัญที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลในวิธีต่าง ๆ ทั้งจากเอกสารและจากการ สัมภาษณ์แล้วนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดนั้นมาทำการวิเคราะห์สาระ สร้างข้อสรุป และเรียบเรียงนำเสนอ ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ในรูปแบบวิธีพรรณนา (Description) เพื่อนำไปสังเคราะห์โครงร่างหรือยก ร่างรูปแบบต่อไป โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การถอดความบันทึกเสียงของการสัมภาษณ์ออกมาเป็นภาษาเขียนด้วยผู้วิจัยรวมทั้งทวน ความกับเสียงบันทึกเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการถอดความและศึกษาทำความเข้าใจเพื่อทำการ วิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดประเด็นความคิด วิเคราะห์ ประเด็นสำคัญแล้วเขียนพรรณนา

2. วิเคราะห์/สังเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยนำเสนอในรูปแบบการบรรยายเป็นความ เรียง และนำไปรวบรวมจัดหมู่ใหม่ตามกรอบเค้าโครงที่กำหนดไว้

3. การวิเคราะห์ความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัยเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ใช้การวิเคราะห์ในเชิง คุณภาพด้วยการประชุมกลุ่ม (Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คน

3.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องนี้ ได้แก่

1. สถิติการบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) สถิตีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับบรรยายข้อมูลทั่วไป

1. การหาค่าร้อยละ (Percentage)

$$P = \frac{X}{N} \times 100$$

P = ค่าร้อยละ

X = จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

n = จำนวนประชากร

2. การหาค่าเฉลี่ย (Mean)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ = ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ = ผลรวมผู้ตอบแบบสอบถาม

n = จำนวนประชากร

3. หาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum X^2 - (\sum X)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ S.D. = ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum X^2$ = ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละระดับยกกำลังสอง

$(\sum X)^2$ = ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดยกกำลังสอง

N = แทนจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) สถิติทดสอบความแตกต่างระหว่างตัวแปรต่างๆ โดยใช้สถิติที่ทดสอบ (t-test) ในกรณีที่มีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้มี 2 กลุ่ม และในการเปรียบเทียบของกลุ่ม ตัวอย่างตั้งแต่ 3 กลุ่มขึ้นไปใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดทางเดียว (One-way Analysis of Variance) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ LSD (Least-Significant Different)

1. การทดสอบสมมติฐาน (t-test)

$$t = \frac{\frac{X_1}{N_1} - \frac{X_2}{N_2}}{\sqrt{\frac{S_1^2}{N_1} + \frac{S_2^2}{N_2}}}$$

เมื่อ t = ค่าที-เทสท์ (t-test)

$\bar{X}_1$ = ค่าเฉลี่ยของคะแนนกลุ่มที่ 1

$\bar{X}_2$ = ค่าเฉลี่ยของคะแนนกลุ่มที่ 2

S_1^2 = ค่าความแปรปรวนของกลุ่มที่ 1

S_2^2 = ค่าความแปรปรวนของกลุ่มที่ 2

n_1 = ค่าจำนวนคะแนนของกลุ่มที่ 1

n_2 = ค่าจำนวนคะแนนของกลุ่มที่ 2

2. การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

F = อัตราส่วนของความแปรปรวน

MS_b = ค่าความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม

MS_w = ค่าความแปรปรวนภายในกลุ่ม

และการทดสอบคุณภาพเครื่องมือ ค่า IOC

สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ความเที่ยงตามโครงสร้าง (Constant Validity) โดยอาศัยดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญ (Face Validity) ใช้สูตรดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับทัศนคติ

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ความเชื่อมั่น (Reliability) ตามแบบของครอนบาค (Cronbach) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ใช้สูตร ดังนี้

$$\alpha = \left\{ \frac{n}{n-1} \frac{1 - \sum S_i^2}{S_1^2} \right\}$$

เมื่อ α แทน สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n แทน จำนวนข้อ

S^2 แทน ความแปรปรวนแต่ละข้อ

S_i^2 แทน ความแปรปรวนทั้งฉบับ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย โดยออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 2 ผลการศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ ชั้นปี เกรดเฉลี่ย และวิทยาเขต/วิทยาลัย นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
บรรพชิต	76	21
ชาย	123	34
หญิง	162	45
รวม	361	100.0

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 361 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 45 เป็นเพศชาย จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 34 และเป็นบรรพชิต จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 21

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามชั้นปี

ชั้นปี	จำนวน	ร้อยละ
1	126	35
2	87	24
3	68	19
4	58	16
อื่นๆ	22	6
รวม	361	100.0

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 35 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 24 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 19 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 16 และเป็นนักศึกษาชั้นปีที่อื่น ๆ จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 6

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามคณะ

คณะ	จำนวน	ร้อยละ
คณะศาสนาและปรัชญา	18	5
คณะมนุษยศาสตร์	25	7
คณะศึกษาศาสตร์	108	30
คณะสังคมศาสตร์	137	38
รวม	361	100.0

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด เป็นนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 38 รองลงมา เป็นนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 108 คิดเป็นร้อยละ 30 คน เป็นนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 7 และเป็นนักศึกษาคณะศาสนาและปรัชญาจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 5

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
17 – 19	117	32
20 – 22	146	41
23 – 25	75	21
ตั้งแต่ 26 ขึ้นไป	23	6
รวม	361	100.0

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด มีอายุ 20-22 ปี จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 41 รองลงมา มีอายุ 17 – 19 จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 32 มีอายุ 23 – 25 จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 21 และมีอายุตั้งแต่ 26 ขึ้นไป จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 6

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามวิทยาเขต/วิทยาลัยที่สังกัด

วิทยาเขต/วิทยาลัยที่สังกัด	จำนวน	ร้อยละ
ส่วนกลาง	51	14
วิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์	15	4
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย	25	7
วิทยาเขตอีสาน	50	14
วิทยาเขตล้านนา	76	21
วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์	27	7
วิทยาเขตร้อยเอ็ด	46	13
วิทยาเขตศรีล้านช้าง	30	8
มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย	6	2
วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร	18	5
วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์	17	5
รวม	361	100.0

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด เป็นนักศึกษาวิทยาเขตล้านนา จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 21 รองลงมาคือนักศึกษาส่วนกลาง จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 14 รองลงมาคือนักศึกษาวิทยาเขตอีสาน จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 14 รองลงมาคือนักศึกษาวิทยาเขตร้อยเอ็ด จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 13 รองลงมาคือนักศึกษาวิทยาเขตศรีล้านช้าง จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 8 รองลงมาคือนักศึกษาวิทยาเขตศรีธรรมโศกราช จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 7 รองลงมาคือนักศึกษาวิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 7 รองลงมาคือนักศึกษาวิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 5 รองลงมาคือนักศึกษาวิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 5 รองลงมาคือนักศึกษาวิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 4 และลำดับสุดท้ายคือนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 4

ตอนที่ 2 ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านรับผิดชอบตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/ยอมรับความแตกต่าง ด้านเคารพกฎหมายและกติกาทางสังคม เป็นต้น และสรุปโดยภาพรวม ซึ่งผลการประเมินแสดงในตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 4.6 แสดงระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยรวม

ที่	หัวข้อ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ด้านรับผิดชอบตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง	4.16	.85	มาก
2	ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/ยอมรับความแตกต่าง	4.18	.84	มาก
3	ด้านเคารพกฎหมายและกติกาทางสังคม	4.08	.85	มาก
4	ด้านรับผิดชอบต่อสังคม/มีส่วนร่วมและจิตอาสา	4.01	.85	มาก
รวม		4.11	.85	มาก

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/ยอมรับความแตกต่าง รองลงมาคือ ด้านรับผิดชอบต่อตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง ตามลำดับ เป็นต้น

ตารางที่ 4.7 แสดงระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัย
มหาภูมิราชวิทยาลัย ด้านรับผิดชอบตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง

ที่	หัวข้อ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่ตนเองได้รับมอบหมายเสมอ	4.38	.84	มาก
2	รู้สึกภาคภูมิใจในตนเองและคิดว่าตนเองเป็นคนที่มีความค่า	3.98	.90	มาก
3	สามารถปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทำงานกลุ่มกับเพื่อน ๆ และทำงานที่ได้รับมอบหมายออกมาได้อย่างดี เป็นต้น	4.01	.84	มาก
4	สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เข้ามาได้เสมอ	3.97	.94	มาก
5	สามารถยอมรับผลของการกระทำของตนเองทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย	4.17	.81	มาก
6	พึ่งตนเองและรับผิดชอบตนเองได้	4.35	.89	มาก
7	มีความขยันหมั่นเพียร และอดทนในการทำงาน	4.31	.81	มาก
8	มีระเบียบ วินัย เช่น เข้าเรียนได้ตรงเวลา ส่งงานตามกำหนดที่อาจารย์สั่ง เป็นต้น	4.24	.86	มาก
9	มีความซื่อสัตย์ สุจริต เช่น ไม่ทุจริตในการสอบไม่ลอกผลงานของเพื่อนหรือคนอื่น ๆ	4.30	.89	มาก
10	เป็นผู้มีความรู้และสามารถ เข้าใจในสังคมของตนรวมทั้งสังคมโลก	4.02	.78	มาก
11	สามารถรักษาสีทิวอันชอบธรรมของตนเอง เช่น การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ การเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ เป็นต้น	4.07	.79	มาก
12	มีความตระหนักว่าการกระทำของตัวเองส่งผลกระทบต่อส่วนรวม	4.10	.84	มาก
รวม		4.16	.85	มาก

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาภูมิราชวิทยาลัย ด้านรับผิดชอบตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่ตนเองได้รับมอบหมายเสมอ รองลงมา คือ พึ่งตนเองและรับผิดชอบตนเองได้ มีความขยันหมั่นเพียร และอดทนในการทำงาน มีความซื่อสัตย์ สุจริต เช่น ไม่ทุจริตในการสอบไม่ลอกผลงานของเพื่อนหรือคนอื่น ๆ มีระเบียบ วินัย เช่น เข้าเรียนได้ตรงเวลา ส่งงานตามกำหนดที่อาจารย์สั่ง ตามลำดับ เป็นต้น

ตารางที่ 4.8 แสดงระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัย
มหาภูมิราชวิทยาลัย ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/ยอมรับความแตกต่าง

ที่	หัวข้อ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	มีความเข้าใจและเคารพสิทธิผู้อื่น	4.28	.86	มาก
2	มีความเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคลและความหลากหลายของบุคคล	4.29	.79	มาก
3	มีความเข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน	4.23	.89	มาก
4	สร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นเสมอ	4.19	.94	มาก
5	เห็นคุณค่าของทุกคนว่าเท่าเทียมกันโดยปราศจากการแบ่งแยก	4.23	.86	มาก
6	ให้ความเคารพผู้อื่นในการแสดงความคิดเห็น	4.28	.79	มาก
7	เข้าใจและเต็มใจที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น	4.10	.86	มาก
8	รู้จักให้เกียรติผู้อื่น/ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของส่วนรวม	4.21	.89	มาก
9	ยอมรับและปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข	4.21	.85	มาก
10	ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่นด้วยความเข้าใจและไม่บังคับให้คนอื่นคิดเหมือนตนเอง	4.18	.79	มาก
11	เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ	3.99	.89	มาก
12	สามารถร่วมมือและมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมแม้ว่าจะมีความขัดแย้งกันบ้างก็ตาม	4.00	.77	มาก
รวม		3.06	.84	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาภูมิราชวิทยาลัย ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/ยอมรับความแตกต่าง โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีความเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคลและความหลากหลายของบุคคล รองลงมา คือ มีความเข้าใจและเคารพสิทธิผู้อื่น ให้ความเคารพผู้อื่นในการแสดงความคิดเห็น มีความเข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เห็นคุณค่าของทุกคนว่าเท่าเทียมกันโดยปราศจากการแบ่งแยก ยอมรับและปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ตามลำดับ เป็นต้น

ตารางที่ 4.9 แสดงระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านเคารพกฎหมายและกติกาสังคม

ที่	หัวข้อ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิภายในขอบเขตของกฎหมาย	4.02	.89	มาก
2	ปฏิบัติงานตามค่านิยม วัฒนธรรม และเคารพสถาบันที่ตนอยู่	4.16	.77	มาก
3	มีความรู้ความเข้าใจในหลักกฎหมายทั่วไป	3.89	.78	มาก
4	เคารพกฎระเบียบ/กติกามหาวิทยาลัย	4.22	.90	มาก
5	ไม่ละเมิดกฎหมายหรือกติกาสังคม	4.12	.91	มาก
6	ไม่ใช้กำลังในการแก้ไขปัญหาและยอมรับผลที่กระทำตามกฎหมาย	4.00	.89	มาก
7	ปฏิบัติตามกติกาสังคมในการทำกิจกรรมกลุ่มเสมอ	4.18	.82	มาก
8	แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของมหาวิทยาลัย	4.19	.81	มาก
9	ปฏิบัติตามกฎจราจรอยู่เสมอ	3.98	.79	มาก
10	ปฏิเสธอบายมุขและสิ่งผิดกฎหมาย	4.11	.88	มาก
11	มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการปกครองของประเทศ รวมทั้งกลไกของรัฐ บริบททางการเมืองและสังคม	4.00	.89	มาก
12	เข้าใจและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย	4.12	.90	มาก
รวม		3.08	.85	มาก

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านเคารพกฎหมายและกติกาสังคม โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ เคารพกฎระเบียบ/กติกามหาวิทยาลัย แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของมหาวิทยาลัย ปฏิบัติตามกติกาสังคมในการทำกิจกรรมกลุ่มเสมอ ปฏิบัติงานตามค่านิยม วัฒนธรรม และเคารพสถาบันที่ตนอยู่ ไม่ละเมิดกฎหมายหรือกติกาสังคม เข้าใจและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ปฏิเสธอบายมุขและสิ่งผิดกฎหมาย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิภายในขอบเขตของกฎหมาย มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการปกครองของประเทศ รวมทั้งกลไกของรัฐ บริบททางการเมืองและสังคม ปฏิบัติตามกฎจราจรอยู่เสมอ มีความรู้ความเข้าใจในหลักกฎหมายทั่วไป ตามลำดับ

ตารางที่ 4.10 แสดงระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัย
มหาภูมิราชวิทยาลัย ด้านรับผิดชอบต่อสังคม/มีส่วนร่วมและจิตอาสา

ที่	หัวข้อ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	สามารถเสียสละเวลาทำงานและให้ความร่วมมือเพื่อส่วนรวม	4.04	.88	มาก
2	ช่วยเหลือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง อาจารย์ด้วยความเต็มใจ	4.30	.91	มาก
3	เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว	4.13	.87	มาก
4	อาสาทำงาน ช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับความเดือดร้อนด้วยความเต็มใจ	3.98	.90	มาก
5	สามารถปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น แต่งกายให้ถูกต้องตามกาลเทศะ เป็นต้น	4.15	.89	มาก
6	สนใจดูแลทรัพย์สินสาธารณะ	3.97	.79	มาก
7	ร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัย/สังคม/ท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ	4.10	.88	มาก
8	มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในท้องถิ่น เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของท้องถิ่น เป็นต้น	4.12	.89	มาก
9	มีเจตคติที่ดีในกิจกรรมทางการเมือง เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมทางกิจกรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่ดีต่อสังคม/ท้องถิ่นและมีความสำคัญอย่างมาก เป็นต้น	4.00	.77	มาก
10	ตระหนักว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น/สังคม	3.89	.78	มาก
11	เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของท้องถิ่น/สังคม ความกระตือรือร้น	3.79	.89	มาก
12	สามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและอุปนิสัย การบริโภคให้อึดต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	3.67	.77	มาก
รวม		4.01	.85	มาก

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ระดับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาภูมิราชวิทยาลัย ด้านรับผิดชอบต่อสังคม/มีส่วนร่วมและจิตอาสา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ช่วยเหลือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง

อาจารย์ด้วยความเต็มใจ รองลงมาคือ สามารถปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น แต่งกายให้ถูกต้องตามกาลเทศะ เป็นต้น เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในท้องถิ่น เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของท้องถิ่น เป็นต้น ร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัย/สังคม/ท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ สามารถเสียสละเวลาทำงานและให้ความร่วมมือเพื่อส่วนรวม มีเจตคติที่ดีในกิจกรรมทางการเมือง เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมทางกิจกรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่ดีต่อสังคม/ท้องถิ่นและมีความสำคัญอย่างมาก เป็นต้น อาสาทำงาน ช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับความเดือดร้อนด้วยความเต็มใจ สนใจดูแลทรัพย์สินสมบัติสาธารณะ ตระหนักว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น/สังคม เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของท้องถิ่น/สังคม ความกระตือรือร้น และสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและอุปนิสัย การบริโภคให้อึดต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ได้เสนอแนวคิด หลักการ กระบวนการที่เหมาะสมในการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยดังต่อไปนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ 1 กล่าวว่า พลเมืองของระบอบประชาธิปไตยแตกต่างจากพลเมืองของระบอบอื่น หากเป็นระบอบที่ไม่ใช่ระบอบประชาธิปไตย พลเมืองดีคือผู้ซึ่งเชื่อฟังผู้มีอำนาจ รัฐบาลสั่งให้ทำอะไรก็เชื่อฟังและทำตาม ส่วนพลเมืองดีในมหาวิทยาลัย คือ นักศึกษาที่เชื่อฟังอาจารย์ เชื่อฟังอธิการบดี นั่นคือ ความหมายของพลเมืองดีที่เราเข้าใจกันทั่วไป แต่ประชาธิปไตย คือ ประชา + อธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่อำนาจเป็นของประชาชน ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศประชาธิปไตย จึงเป็นระบอบการปกครองที่เจ้าของประเทศปกครองกันเองตามวิถีทางประชาธิปไตย เพราะเจ้าของอำนาจคือประชาชน คือ ระบอบที่รัฐบาลมาจากประชาชน และประชาชนสามารถเปลี่ยนรัฐบาลได้ และบอกรัฐบาลได้ว่าอะไรควรจะทำ ประชาธิปไตยอำนาจอยู่ที่ประชาชน ดังนั้นเป็นเรื่องของการที่เจ้าของประเทศทั้งหลายจะอยู่ร่วมประเทศกันอย่างไร ท่ามกลางความแตกต่าง ท่ามกลางความขัดแย้ง ดังนั้น ทักษะพื้นฐานของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ก็มีเบื้องต้น 2 ข้อ คือ ข้อแรกคือยอมรับความแตกต่าง คนเรานั้นแตกต่างกันได้ ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศกันหมด แล้วใครถูกใครผิด เบื้องต้นคนเราแตกต่างกัน ดังนั้น เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน เคารพความแตกต่างกัน และข้อ 2 การเคารพกติกา เหมือนการแข่งขันกีฬา ทุกคนต้องการชนะ ถ้าละเมิดกติกาก็ต้องยอมรับผลการละเมิดกติกา เพราะฉะนั้น ความเป็นพลเมืองพื้นฐาน ไม่ใช่แค่สำหรับนักศึกษา แต่สำหรับประเทศทุกประเทศที่ต้องการให้ประชาธิปไตยประสบความสำเร็จนี่คือเรื่องพื้นฐาน ซึ่งกติกาตามระบอบประชาธิปไตยก็มาจากประชาชน ดังนั้น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ ทุกคนเสมอภาคกัน แต่หากขัดแย้งกัน เห็นต่างกัน จะอยู่ร่วมกันได้โดยการเคารพกติกา หากกติกาไม่ดีก็แก้ไขได้ และเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และอาจมีข้อ 3 พลเมือง คือ พลของเมือง การเป็นสมาชิกที่พึงตนเองได้คนหนึ่ง ของสังคม การรับผิดชอบต่อสังคม คือ คุณสมบัติสำคัญของการเป็นพลเมือง ทุกคนต้องตระหนักว่าเราเป็นสมาชิกคนหนึ่ง of สังคม จะทำอะไรในทางที่ดีหรือไม่ดีนั้นล้วนมีผลต่อสังคมทั้งสิ้น การที่จะเป็นพลของเมืองได้นั้นจะต้องไม่เป็นภาระของเมือง ก็ต้องรับผิดชอบตัวเองและรับผิดชอบต่อสังคมได้

การสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้นักศึกษานั้น ต้องให้นักศึกษามีความรับผิดชอบต่อสังคม นั่นคือความเป็นพลเมือง แต่นักศึกษาต้องคิดเป็น พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ไม่ใช่คนที่ทำตามสั่ง เราจะสร้างพลเมืองโดยการสั่งไม่ได้ เพราะเมื่อสั่งแล้วเขาจะทำ แต่เมื่อสั่งแล้วเขาจะไม่ทำ ทุกคนคิดเองเป็นว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำ ระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบที่ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศทุกคนอยู่ร่วมกัน โดย (1) เคารพกติกา (2) เคารพสิทธิซึ่งกันและ

กัน และ (3) รับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน หากประเทศใดมีพลเมืองประชาธิปไตยก็จะประสบความสำเร็จเป็นเกิด Civil Society แปลว่า ประชาสังคม คือ สังคมพลเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากกล่าวโดยย่อ คือ ปัจจัยที่ประสบความสำเร็จของประชาธิปไตยไม่ใช่การมีรัฐธรรมนูญที่ดี เพราะรัฐธรรมนูญดีแค่ไหน แต่คนไม่ใช่ไม่ทำตามก็เป็นเพียงตัวหนังสือ ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญมา 20 ฉบับ เนื่องจากเราไม่เคารพกติกา หลักพื้นฐานของประชาธิปไตยทั่วโลก คือ การสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ และคุณธรรมจริยธรรม

กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ ต้องส่งเสริมด้านมิอิสรภาพ และพึ่งตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การ ครอบงำของระบบอุปถัมภ์ใดๆ และการเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมายต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งองค์ประกอบอย่างหนึ่งของความเป็นพลเมืองที่ดีที่ควรส่งเสริมผ่านกิจกรรมของมหาวิทยาลัยให้กับนักศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ 2 กล่าวว่า พลเมืองที่ดี คือ ความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งเวลาสร้างนักศึกษาสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ เรื่องของทักษะการคิด Thinking Skill สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับเด็กเยาวชนมี 3 ทักษะการคิด การลงมือทำ ความเป็นมนุษย์(คิดถึงคนอื่น) สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญในการสร้างเด็กให้เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นกำลังเป็นพลังในท้องถิ่นของพลเมือง เพราะว่าการคิดเป็นต้นทางของของเกือบทุกเรื่อง การคิดที่ถูกต้องนำไปสู่การกระทำที่ถูกต้อง ในทางตรงกันข้ามถ้าคิดไม่ถูกต้องก็นำไปสู่การกระทำที่ไม่ถูกต้อง เช่นกัน ทั้ง 3 ข้อนี้ ลักษณะที่สำคัญของนักศึกษา คือ เป็นเรื่องของลักษณะการคิด และลงมือทำแล้วก็มีจิตใจที่คิดถึงคนอื่น มันจะไปสอดคล้องกับวัฏจักรของมหาวิทยาลัย เราใช้ประเด็นนี้มาหลายปีคือ เลือกคนดี มีจิตสาธารณะ ในโลกยุคปัจจุบันความรู้ในวิชาเอกอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ นักศึกษาต้องมี Soft skill ด้วย คนดีมีลักษณะเป็นอย่างไร คนดีต้องคิดดี ทำดี คิดดีคิดถึงคนอื่น สิ่งที่มีมหาวิทยาลัยพยายามสร้างอัตลักษณ์ แสดงว่ามหาวิทยาลัยเราหลายปีที่ผ่านมาตระหนักถึงเรื่องนี้เรื่องของความเป็นพลเมือง คือการเป็นคนดีคือคนดีจะเกิดความคิดถึงคนอื่น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยง่ายๆ คือคิดถึงคนอื่น คิดถึงตนเองได้ไหม ได้ แต่ต้องคิดถึงคนอื่นด้วย

มหาวิทยาลัยควรให้เด็กมี Activity คือมีกิจกรรม เช่น การลงพื้นที่ซึ่งต้องมีกระบวนการที่มีกิจกรรมนอกห้องเรียน ต้องออกไปจากรั้วมหาวิทยาลัย เพราะปัญหาจริง ๆ มันอยู่ตรงนั้น คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน/ท้องถิ่น บางคำตอบไม่อยู่ในห้องเรียนก็ต้องออกไปจากรั้วคือสิ่งที่ควรส่งเสริมหรือเรียกว่ากิจกรรมนอกห้องเรียน กิจกรรมนักศึกษามี 2 แบบ 1) กิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่กองพัฒนานักศึกษาทำ หลายคณะทำ 2) กิจกรรมในหลักสูตร Activity ของนักศึกษามันจำเป็น เราต้องไปรอกองพัฒนานักศึกษาเขาจัด จริง ๆ ในขบวนการเรียนการสอนของเราก็จัดได้ เช่น นักศึกษาการปกครอง เราก็ Design กิจกรรมให้เขาได้ ลองกันหาตัวนี้ ลองไปดูอันนี้มา ซึ่งมันจะเป็นของจริงน่า

สนุก Activity นอกห้องเรียนหรืออาจจะมีผู้วิจัยทำการศึกษามา ก็นำมาเล่าให้ฟังก็ได้แต่ต้องเป็นกรณีศึกษาที่ใกล้ตัวในท้องถิ่นมาเล่าให้กันฟัง โดยเฉพาะเคสที่มาจากผลการวิจัยมาแล้ว

นอกจากนี้กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ การเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น และการเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็น คนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้งเพื่อให้การศึกษาได้เรียนรู้ที่จะทำอยู่ร่วมกับคนอื่นมีความเข้าใจคนอื่นมากขึ้น

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ 3 กล่าวว่า ความเป็นคนดีมันต้องไปต่อประชาธิปไตย ความเป็นคนดี มีจิตสาธารณะ มีทักษะในการประกอบวิชาชีพ ความเป็นคนดี เคารพสิทธิผู้อื่น ทักษะในการคิดที่ดี ต้องมองผู้อื่นเป็นคนร่วมโลก ถ้าเราคิดได้แบบนี้ การซื้อเสียงหาประโยชน์ให้ตัวเองมันก็จะน้อยลง ทักษะในการคิดที่ดี ผมมองว่าสำคัญ คิดว่าสังคมจะอยู่ดีได้ต้องไม่เอาเปรียบกัน ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากสังคมที่ไม่ถูกต้องและต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รับฟังเสียงส่วนใหญ่สังคมก็จะดีเราต้องมีจิตสาธารณะ ส่วนร่วมทางการเมืองในชุมชน ต้องรู้ว่าชุมชนมีบริบทเป็นแบบไหน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางที่เน้นพัฒนาผู้เรียนในด้านเป็นผู้มีความประพฤติที่ดี ในปัจจุบันมองว่าถ้ายังมีความเป็นเด็กความเป็นนักศึกษาอยู่ ความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ถูกปลูกฝังจากสถาบันการศึกษา เราก็พยายามถ่ายทอดกิจกรรมประชาธิปไตย นักศึกษาถ้ายังไม่อยากไปสู่สังคมที่เห็นประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักเชิงการเมืองเพื่อให้ตัวเองได้ดี พอออกไปแล้วก็จะถูกดูถูกกลั่นแกล้งสังคมเดิม ๆ ทำอย่างไรให้เขายืนหยัดอยู่ได้ในการเป็นพลเมืองที่ดี เราก็ต้องปลูกฝังให้เขาเข้มแข็ง เขาต้องคิดจะเป็นคนดีของสังคมได้อย่างไร

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยสถาบันทางศึกษาทำคนเดียวไม่ได้ เราเป็นสถานศึกษาก็ตระหนักในเรื่องนี้ สถาบันครอบครัวก็ต้องให้ความสำคัญด้วย สถาบันในชุมชนใดองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กัน จะทิ้งให้สถาบันการศึกษาทำแล้วกลับไปในสังคมแล้วเจอสภาพที่ก่อปัญหามันยากที่จะยืนหยัดอยู่ได้ ข้อเสนอแนะคือค่อยๆ พัฒนาตัวเองความเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึก ใช้ความรู้ตัวเองเข้าไปพัฒนา พัฒนาทางเศรษฐกิจ ถ้าเศรษฐกิจมันดี มันต้องบูรณาการทุกส่วน สำนึกความเป็นพลเมืองที่ดี ตัวเราดีสังคมก็ดี มันยากตรงสังคมเดิมมันมีปัญหามาแล้วคนจะไปล้างน้ำเก่ามันออกก็ยาก หาช่องทางถ้าจะพัฒนาความเป็นพลเมือง ก็ต้องไปเข้าร่วมกิจกรรมของบ้านเมืองส่วนรวม เห็นตรงไหนไม่ดีก็ต้องแก้ไขปรับปรุง ความเป็นประชาธิปไตยไม่ได้อยู่เฉพาะการเมือง มันอยู่ตั้งแต่ครอบครัว การรู้จักรับฟังความคิดเห็นคนอื่น เป็นต้น

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ 4 กล่าวว่า นักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรมีทักษะ การเป็นพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบ การเป็นอยู่ร่วมกันควรเข้าใจ เคารพกฎกติกา เคารพสิทธิ ของผู้อื่น มีการเป็นอยู่ร่วมกัน ควรมีส่วนร่วมในเรื่องสาธารณะ กระบวนการเรียนรู้หรือรูปแบบการสอนในการสร้างทักษะความเป็นพลเมือง การสอนโดย Active learning การสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

โดยแบ่งนักศึกษาออกเป็นกลุ่ม ให้นักศึกษาลงพื้นที่เป็นการแก้ปัญหา พอนักศึกษาทำกิจกรรมเสร็จ กลับมารายงาน บางโครงการอาจจะทำได้ครั้งเดียว บางโครงการอาจจะทำได้ 3-4 ครั้งแบบต่อเนื่อง อย่างเช่น พัฒนาหนองหญ้าไซ พัฒนาใต้ตึก 8 มหาลัยควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนของครู คงต้องใช้ 1) เทคนิควิธีการสอน ที่จะมีส่วนส่งเสริมของโครงการสร้างการเป็นพลเมือง 2) กิจกรรมที่ส่งเสริมการเป็นพลเมือง จิตอาสา ควรมีพื้นที่เล็กให้เด็กสำหรับ 1 สัปดาห์ คล้าย ๆ เป็นกิจกรรมชมรมให้นักศึกษาเพิ่มเติมเราจัดกลุ่มนักศึกษาในชั้นเรียนเสร็จแล้ว ให้กลุ่มตัวอย่างที่เราจัดทดลอง ออกมาจากห้องเรียนและจัดกิจกรรมเล็ก ๆ ให้กับเพื่อน ปรค ด้วยกัน หรือเพื่อนในคณะด้วยกันหรือคนละคณะก็ได้ กิจกรรมก็มีหลายรูปแบบ จะทำอะไรให้สังคม เช่น ทาสี ลองแยกกิจกรรมดู กิจกรรมมีทุกหมวด การเคารพกติกา ท ำให้กติกาในห้องเรียน อย่างเช่น มาเรียนตรงเวลา เลือพลเมือง อุปกรณ์ ตัวที่เป็นจิตสาธารณะ เคารพสิทธิผู้อื่น ยกตัวอย่าง เคารพสิทธิผู้อื่น รณรงค์เรื่องการเคารพสิทธิของผู้อื่น เช่น การแต่งกาย การแสดงความคิดเห็น จะเป็นกิจกรรมผสมกันทั้งหมด เคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพการเป็นมนุษย์ ของผู้อื่น ผมคิดว่ามีประเด็นหนึ่งที่นักศึกษามักจะทำการละเมิดสิทธิ ช่วงรับน้อง มีโครงการรณรงค์ รับน้องปราศจากความรุนแรง เป็นเรื่องสำคัญ การแต่งกายที่ใช้ระบบวัก โอเคแต่งกายอาจจะดูไม่เรียบร้อย มันไม่ได้ละเมิดคนอื่น อาจจะใส่เสื้อไม่ได้ผูกเนคไท ผมคิดว่าคนใช้อ่านาจเหนือกันและกัน ขบวนการเรียนในชั้นเรียน กิจกรรมเป็นสิ่งที่สำคัญคู่กัน มหาลัยควรส่งเสริมในห้องเรียนให้มีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ สังคมก็ต้องมีกติกา เคารพสิทธิเสรีภาพเสมอภาค พลเมืองนั้นควรเป็นสำนึกเสมอภาค สิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยควบคู่กันไป

มหาลัยก็เป็นส่วนหนึ่ง สถาบันครอบครัวก็มีส่วนสำคัญมาก ความเป็นพลเมือง สถาบันทางสังคม สื่อมวลชน สถาบันทางการศึกษา โรงเรียนมีส่วนช่วยในการส่งต่อ สำนึกความเป็นพลเมือง จากผู้เยาว์สู่รั้วมหาวิทยาลัย สื่อมวลชน โรงเรียน สถาบันครอบครัว รวมทั้งศาสนาที่มีส่วนช่วยส่งเสริม สื่อมวลชนก็ต้องช่วยกระตุ้น ให้คนรู้จักรักผิชอบชั่วดีต่อสังคม เคยมีข้อสอบแอดมิชชัน ปัจจัยสำคัญของการเป็นประชาธิปไตยกับเศรษฐกิจ สำนึกรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่าระดับของรายได้ นอกจากนี้การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนซึ่งมีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นหลัก ครูเรียนรู้จากความเป็นพลเมืองเริ่มจากห้องเรียนเองได้ กิจกรรมในมหาลัยควรเรียนรู้จากชั้นเรียนให้สอดคล้องกับกฎกติกา ที่มาของกติกามาจากอะไร กติกามาจากคนบางส่วน กติกาไม่ดีก็เยอะ เด็กต้องฝึกการคิดเชิงวิพากย์ กติกาเป็นตัวสร้างดุลยภาพหลายๆเรื่อง กติกาเกิดจากอาจารย์ฝ่ายเดียว กติกาไม่น้อยข้อต่อพลเมืองสนับสนุนการเรียนรู้อื่นๆในชั้นเรียนให้สร้างจิตสำนึกในชั้นเรียน ตัวที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือการเคารพกฎกติกาที่ได้มาจากความเข้มแข็งหลายๆ อย่าง

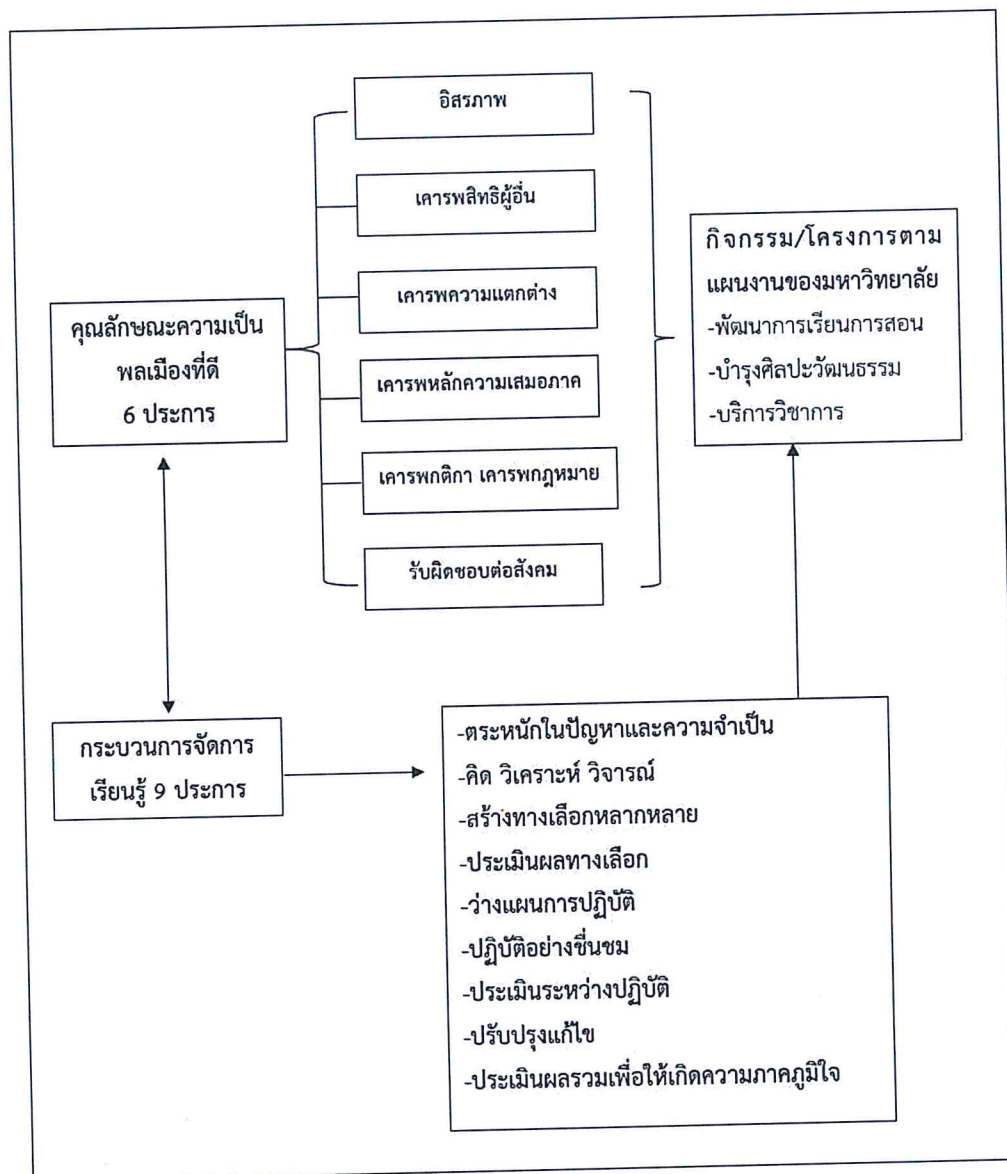
ผู้ทรงคุณวุฒิที่ 5 กล่าวว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยในปัจจุบันควรมีทักษะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยด้าน ทักษะคุณธรรมจริยธรรม ความรู้ ปัญญา การมีส่วนร่วม และการสื่อสาร ด้วยความมีเหตุผล เคารพตนเคารพท่าน อดกลั้นในความแตกต่าง ตกลงกันอย่างสันติวิธี

รู้จักมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ลืมเรื่องสิทธิและหน้าที่ ทำดีเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีอุดมการณ์ร่วม แน่วแน่ เห็นแก่ประเทศชาติ และพัฒนาความรู้ความสามารถของตน โดยภาพรวมนักศึกษามหาวิทยาลัยในปัจจุบัน มีความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยมากพอสมควร ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจ เคารพระเบียบ กติกา สิทธิกับหน้าที่ เสรีภาพกับความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามหน้าที่

กระบวนการเรียนรู้ที่จะประสบความสำเร็จในการสร้างทักษะความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้รูปแบบกรณีศึกษา วิเคราะห์ นำเสนอ วิพากษ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแสดงบทบาทสมมติ ความคิดสร้างสรรค์ สู่ข้อเสนอการแก้ไขปัญหา ป้องกันและพัฒนา นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมกรณีศึกษาโครงการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับขั้นตอนการจัดทำแผน ดำเนินนโยบายสาธารณะ และประเมินผล การศึกษาชุมชน เกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจและสังคม สู่การจัดทำและดำเนินนโยบายสาธารณะ

นอกจากนี้สถาบันทางสังคม หรือหน่วยงานอื่น ๆ ควรมีบทบาทอย่างไรบ้างในการส่งเสริมหรือสนับสนุนการพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัย สถาบันครอบครัว ควรมีบทบาทเกี่ยวกับคุณธรรม วินัย ประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม สถาบันกลุ่มเพื่อน ควรมีบทบาทเกี่ยวกับการเคารพกติกา เคารพสิทธิ การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ สถาบันศาสนา ควรมีบทบาทเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสมาชิกในสถาบันสื่อมวลชน ควรมีบทบาทเกี่ยวกับเสนอข้อเท็จจริง ชี้้นำสังคมอย่างสร้างสรรค์ให้เคารพสิทธิ เคารพกติกา รับผิดชอบต่อส่วนรวม สถาบันราชการ ควรมีบทบาทเกี่ยวกับ การรับผิดชอบต่อส่วนรวมเคารพกติกา หน้าที่ และประพฤติดุปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี สำหรับแนวทางในการส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยคือความรับผิดชอบต่อ การรู้จักฟังตนเองให้มากที่สุด เห็นคุณค่าเท่าเทียมกัน เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ยอมรับในความแตกต่าง เคารพสิทธิผู้อื่น ใช้เสรีภาพด้วยความรับผิดชอบต่อ เคารพกติกาจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อส่วนรวม ร่วมกันแก้ไขปัญหา ร่วมสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น

จากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่ม (Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อวิเคราะห์ วิพากษ์ และสรุปเนื้อหา กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย สามารถนำเสนอได้ รูปภาพที่ 4.1 ดังนี้

ภาพที่ 4.1 กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำอธิบายสัญลักษณ์

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้ 9 ประการ ได้แก่

1) ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง ได้แก่ มีการถ่ายทอดประสบการณ์ ตรงในความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียน ผู้สนใจ สถานการณ์ในปัจจุบัน ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิด วัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา

2) ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการในความเป็นพลเมือง ฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเหมือนกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง พัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน

3) ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่าน " กระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ" ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของทางเลือกที่หลากหลายในความเป็นพลเมือง

4) ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนรวมกับผู้เรียนตัดสินทางเลือกแนวทาง ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีการวัดพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน สร้างความ เข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมายแก่ผู้ปกครองของผู้เรียน

5) ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่ เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มีกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง เน้นให้ผู้เรียนมี ความรับผิดชอบสูง

6) ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วย ความสนใจ นักเรียนตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย นักเรียนมีความรู้ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม

7) ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน อารมณ์รักษาไว้ ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย นักเรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน ของมหาวิทยาลัย

8) ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด มีความกระตือรือร้นที่จะ รับผิดชอบและรวมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

9) ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ครูติดตามประเมินผล นักเรียนอย่างสม่ำเสมอรวมถึงเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองอย่างเคร่งครัด ผู้บริหารและครูอาจารย์ สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตนของผู้เรียนในความเป็นพลเมืองดี นักเรียนมีคุณลักษณะเฉพาะอย่างที่ดีที่สังคมต้องการซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้

โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติร่วมกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี 6 ประการ

1. ด้านมีอิสรภาพ และพึ่งตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

1) เสริมสร้างความมีอิสรภาพในตนเองให้กับผู้เรียน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิหรือเสรีภาพในการทำงานโดยคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

2) ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อพัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะ

3) ให้รางวัลหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ

4) ผู้เรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร

5) มีความรับผิดชอบพึ่งตนเองได้

2. ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

1) เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

2) รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง

3) เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น

4) ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น

5) ผู้เรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อน

6) นักศึกษาเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของมหาวิทยาลัยอย่างเคร่งครัด

3. ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

1) สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน

2) ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน

3) ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึงการทำแบบประเมินผลกระทบ และการคัดกรองความเสมอภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และแผนการดำเนินงานด้านความหลากหลาย

4) ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ

5) ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความสมดุลความเสมอภาคในองค์กร

6) ผู้บริหารและครูจึงสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

7) ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้

4. ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

1) ปลุกฝังความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัยทำงาน

2) ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียน

3) เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพาสัมผัสชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์

4) มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม

5) ติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาคเห็นคุณค่าเทียมกัน

5. ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

1) เริ่มจากการปลุกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว

2) ในชุมชน/สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เผาป่า สร้างมลพิษให้แก่ผู้อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่นในชุมชน/สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสิทธิตามกรอบของกฎหมาย

3) ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน

4) ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ทำผิดกติกา

6.ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

1) การศึกษาด้วยตนเองคือให้นักเรียนได้เรียนรู้และศึกษาความรับผิดชอบต่อตนเอง

2) ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราจัดการเรื่องที่เล็กกว่าได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ใหญ่กว่า

3) ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง

- 4) เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง
- 5) เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนิสัยที่ไร้ประโยชน์
- 6) เลิกที่จะคิดว่าคนอื่นต้องการทำลายเราให้ประสบความล้มเหลว
- 7) ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึกได้แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำทุกอย่างของตนเองละก็ การตระหนักว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่สามารถควบคุมได้
- 8) ผู้บริหารและครูอาจารย์มีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 45 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 35 เป็นนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 38 มีอายุ 20-22 ปี จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 41 และเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 21

5.1.2 ผลสรุปข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พบว่า สถานการณ์ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านรับผิดชอบตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/ยอมรับความแตกต่าง ด้านเคารพกฎหมายและกติกาทางสังคม และด้านรับผิดชอบต่อสังคม/มีส่วนร่วมและจิตอาสา มีค่าเฉลี่ยความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อยู่ในระดับมาก

5.1.3 กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังนี้

1. ด้านมีอิสรภาพ และพึ่งตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

1) เสริมสร้างควมมีอิสรภาพในตนเองให้กับผู้เรียน เช่น การให้อำนาจในการตัดสินใจ การให้สิทธิหรือเสรีภาพในการทำงานโดยคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

2) ประเมินการปฏิบัติงานหรือผลงานเพื่อพัฒนาสิ่งที่บกพร่องพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะ

3) ให้รางวัลหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ
 4) ผู้เรียนมีอิสรภาพและความคิดเป็นของตนเอง มีอิสรภาพในความคิด ไม่อยู่ภายใต้การปกครองของใคร

5) มีความรับผิดชอบพึ่งตนเองได้

2. ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

1) เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

2) รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้สิทธิของตนเอง

3) เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น

4) ปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษีให้รัฐเพื่อนำเงินมาพัฒนาประเทศ เป็นต้น

5) ผู้เรียนมีเสรีภาพมีการเปิดเผย ยอมรับ ใจกว้างยอมรับและเคารพสิทธิเสรีภาพของเพื่อน

6) นักศึกษาเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบของมหาวิทยาลัยอย่างเคร่งครัด

3. ด้านเคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

1) สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติงานด้านความหลากหลายของผู้คน

2) ทำให้มั่นใจได้ว่าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการจ้างงาน

3) ส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาส รวมถึงการทำแบบประเมินผลกระทบ และการคัดกรองความเสมอภาคเชิงนโยบาย การทำงาน และแผนการดำเนินงานด้านความหลากหลาย

4) ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และความเคารพ

5) ปฏิบัติหน้าที่ของเราเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติ และอุปสรรค พร้อมทั้งสร้างความสมดุล

ความเสมอภาคในองค์การ

6) ผู้บริหารและครูจึงสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความแตกต่าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

7) ปลุกฝังการยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกันให้กับนักเรียนเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้

4. ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

1) ปลุกฝังความเสมอภาคตั้งแต่เด็กและดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่การทำงาน

2) ฝึกฝนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียน

3) เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำพาสัมผัสชุมชน สังคมเพื่อสร้างประสบการณ์

4) มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระในรายวิชาสอนนักเรียนให้รู้จักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในสังคม

5) ติดตามประเมินผลของการปฏิบัติตนของนักเรียนในการให้ความเคารพหลักความเสมอภาคเห็นคนเท่าเทียมกัน

5. ด้านเคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

1) เริ่มจากการปลูกฝังและประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว

2) ในชุมชน/สังคม ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ตามบทบาทหน้าที่ โดยยึดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ เฝ้าป่า สร้างมลพิษให้แก่ผู้อื่น เคารพสิทธิของตน มาละเลยเมื่อเห็นผู้อื่นในชุมชน/สังคม กระทำผิด ด้วยการตักเตือนชี้แจง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายจราจร ฯลฯ การรักษาสีหิตตามกรอบของกฎหมาย

3) ผู้บริหารและครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการเคารพกติกา เคารพกฎหมายภายในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน

4) ครูสอนโดยใช้สื่อและกระตุ้นให้นักเรียนได้เห็นโทษของการละเมิดกฎหมาย โทษของผู้ที่ฝ่าฝืนกติกา

6. ด้านรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

1) การศึกษาด้วยตนเองคือให้นักเรียนได้เรียนรู้และศึกษาความรับผิดชอบต่อตนเอง

2) ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราจัดการเรื่องที่เล็กกว่าได้ ก่อนที่คนอื่นจะยอมมอบหมายงานที่ใหญ่กว่า

3) ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง

4) เลิกโทษผู้อื่นเกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง

5) เลิกบ่น การบ่น เป็นอีกนิสัยที่ไร้ประโยชน์

6) เลิกที่จะคิดว่าคนอื่นต้องการทำลายเราให้ประสบความสำเร็จล้มเหลว

7) ยอมรับในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หากคุณรู้สึกได้แล้วว่า มันสำคัญที่จะรับผิดชอบต่อการทำทุกอย่างของตนเองละก็ การตระหนักว่ามีบางปัจจัยในชีวิตที่เราไม่สามารถควบคุมได้

8) ผู้บริหารและครูอาจารย์มีนโยบายและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง

โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ 9 ประการ ประกอบ ได้แก่

- 1) ด้านตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในความเป็นพลเมือง ได้แก่ มีการถ่ายทอดประสบการณ์ ตรงในความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียน ผู้สนใจ สถานการณ์ในปัจจุบัน ผู้บริหารมีนโยบายเร่งให้เกิด วัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา
- 2) ด้านคิด วิเคราะห์ วิจัยในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการในความเป็นพลเมือง ฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง พัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน
- 3) ด้านสร้างทางเลือกหลากหลายในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนเน้นการเรียนการสอนผ่าน " กระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ" ผู้สอนอธิบายทางเลือกต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาความเป็นพลเมืองให้กับผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงของทางเลือกที่หลากหลายในความเป็นพลเมือง
- 4) ด้านประเมินผลทางเลือกในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ผู้สอนรวมกับผู้เรียนตัดสินใจเลือกแนวทาง ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีการวัดพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน สร้างความ เข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมายแก่ผู้ปกครองของผู้เรียน
- 5) ด้านวางแผนการปฏิบัติความเป็นพลเมือง ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประกอบอาชีพสุจริต ไม่ เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มีกระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการทำงานของตนเอง เน้นให้ผู้เรียนมี ความรับผิดชอบสูง
- 6) ด้านปฏิบัติอย่างชื่นชมในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วย ความสนใจ นักเรียนตั้งใจมีความกระตือรือร้น และเพลิดเพลินกับบทบาท หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย นักเรียนมีความรู้ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานโดย รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม
- 7) ด้านประเมินระหว่างปฏิบัติในความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนซักถามอภิปรายแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นร่วมกับครูผู้สอนและผู้บริหาร รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม กฎระเบียบของโรงเรียน อารมณ์รักษาไว้ ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย นักเรียนได้สำรวจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียนของมหาวิทยาลัย
- 8) ด้านปรับปรุงแก้ไขความเป็นพลเมือง ได้แก่ นักเรียนพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นของครู เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด มีความกระตือรือร้นที่จะ รับผิดชอบและรวมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มตนที่ตนเอง
- 9) ด้านประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง ได้แก่ ครูติดตามประเมินผล นักเรียนอย่างสม่ำเสมอรวมถึงเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองอย่าง

เคร่งครัด ผู้บริหารและครูอาจารย์ สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตนของผู้เรียนในความเป็นพลเมืองดี นักเรียนมีคุณลักษณะเฉพาะอย่างที่สังคมต้องการซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 เมื่อพิจารณาเป็นรายคณะ พบว่า นักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ คณะศึกษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะศาสนาและปรัชญา ตามลำดับ ผลเช่นนี้สอดคล้องกับงานวิจัย ของ ศิริพงษ์ ทองจันทร์และสาวิตรี ชุ่มจันทร์ (2562) ที่กล่าวว่าความเป็นพลเมืองสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ตามระดับความเข้มข้นของการใส่ใจต่อบ้านเมือง ประกอบด้วย 1) พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ 2) พลเมืองที่มีส่วนร่วม และ 3) พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งผลการวิจัยฉบับนี้ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นคนที่สำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ช่วยเหลือแก้ไข ปัญหาสังคม พัฒนาสังคม มีคุณลักษณะซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อชุมชน เคารพกฎหมายและกติกาของสังคม การแสดงออก คือ รับผิดชอบต่อชุมชน ตั้งใจทำงาน ปฏิบัติตามกฎหมาย อาสาที่จะช่วยเหลือ ในกรณีเกิดเหตุวิกฤต ตัวอย่าง เช่น ร่วมบริจาค ร่วมรณรงค์ ช่วยเหลือแก้ปัญหาความอดอยากของคนอื่น เป็นพลเมืองที่เน้นวิถีวัฒนธรรม มีความเข้มข้นของการใส่ใจต่อบ้านเมืองในระดับธรรมดานอกจากนี้ ศิวพร โพธิวิทย์ (2560) ที่พบว่าผลการศึกษา พบว่า คุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญสูงสุด 5 อันดับแรก คือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยเองมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองใน 5 อันดับแรก คือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทยการทำงานแบบสุจริต การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษีและการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งที่แตกต่างกันของระหว่างคุณสมบัติของความเป็นพลเมือง ที่พึงประสงค์กับคุณสมบัติที่มีอยู่จริงของความเป็นพลเมือง คือ การสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองและผลเช่นนี้ยังสอดคล้องกับผลวิจัยของ ภักดี โพธิ์สิงห์และกมลทิพย์ ตรีเดช (2562) ที่ศึกษาความเป็นพลเมืองโดยการเรียนรู้แบบรับใช้สังคมและภาวะผู้นำของนักศึกษา ส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อความเป็นพลเมือง โดยเชื่อว่าการเรียนรู้แบบรับใช้สังคมจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในด้านทักษะวิชาการและองค์ความรู้ใหม่ รวมถึงพัฒนาทักษะวิชาการอื่น ๆ และทัศนคติต่อความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักศึกษามีโอกาสได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจากการดำเนินการโครงการรับใช้สังคม และนอกจากนี้ยังพบอีกว่าการเรียนรู้แบบรับใช้สังคมเป็นแนวทางในการแก้ไขการขาดความสามัคคีทาง

สังคม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของโครงการที่สามารถใกล้เคียงกันได้ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงาน

2. กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ 9 ประการ ได้แก่ ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น คิด วิเคราะห์ วิจัย สร้างทางเลือกหลากหลาย ประเมินผลทางเลือก วางแผนการปฏิบัติ ปฏิบัติอย่างชื่นชม ประเมินระหว่างปฏิบัติ ปรับปรุงแก้ไข ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ พร้อมกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี 6 ประการ อิสระภาพ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา เคารพกฎหมาย และรับผิดชอบต่อสังคม โดยจัดทำเป็นโครงการและกิจกรรมตามแผนของมหาวิทยาลัยเพื่อให้นักศึกษามองเห็นภาพจริงที่เชื่อมโยงในสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยโดยการเชื่อมโยงหรือการบูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาที่สอน สอดคล้องกับงานวิจัย ของ วิณารณ์ แดงจ้อย (2562) รูปแบบกิจกรรมนักศึกษาที่เสริมสร้างความเป็นพลเมือง คือ ความตระหนัก แรงจูงใจ การมีส่วนร่วม เครือข่าย สภาพแวดล้อม และกิจกรรมนักศึกษา ผู้บริหารมหาวิทยาลัยควรมีส่วนในการรับผิดชอบร่วมกันทั้งด้านงบประมาณและการทำกิจกรรม ควรเสริมแรงด้วยการมอบรางวัลเพื่อเป็นกำลังใจแก่นักศึกษาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพฤติกรรมหรือทักษะความเป็นพลเมืองของนักศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัย ของ พระมหาอุทัย ปญญาภาโส (2561) ควรให้รางวัลหรือกล่าวชมเชยเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างดีเพื่อเสริมสร้างกำลังใจให้กับนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรม สำหรับสิ่งที่ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักศึกษา มากที่สุด ได้แก่ การไม่ให้ความร่วมมือของนักศึกษา รองลงมาเป็นเรื่องของการขาดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสาธารณะ กิจกรรมไม่น่าสนใจของ นักศึกษาขาดการมีส่วนร่วม มหาวิทยาลัยไม่มีการจัดพื้นที่หรือเวทีเพื่อให้นักศึกษาได้แสดงออกด้านความเป็นพลเมืองทั้งด้านสถานที่ เวลา และงบประมาณ รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากอาจารย์ในมหาวิทยาลัยด้วย นอกจากนี้ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนมากยังไม่เป็นพลเมืองเต็มรูปแบบ สิ่งที่ต้องพัฒนา เช่น ความรับผิดชอบ ความมีวินัย การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น นักศึกษามีความเป็นพลเมืองตามกฎหมายแต่ไม่ได้เกิดจากจิตสำนึกของคนจริง ๆ แต่ละกลุ่มของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมีความเป็นพลเมือง ไม่เท่ากัน บางกลุ่มไม่มีความรู้ ไม่ใส่ใจ บางกลุ่มไม่มีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วม การเป็นพลเมืองที่มีอิสระและก้าวหน้าทันสมัยโดยภาพรวมของนักศึกษายังอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างน้อย เพื่อพูดถึงความเป็นพลเมืองหรือการมีส่วนร่วม นักศึกษารู้จักหลักการและทฤษฎีแต่การปฏิบัติจริงค่อนข้างอยู่ในระดับต่ำ เช่น การเคารพสิทธิผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อสังคม การเคารพกติกาการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นต้น นักศึกษาอยู่ในสภาวะตรงกลางระหว่างการเป็นประชาชนและการเป็นพลเมืองมีความคิดที่ดี แต่การปฏิบัติยังอยู่ภายใต้การปกครอง และนักศึกษาภาคพิเศษจะมีความเป็น

พลเมืองเข้มขันกว่านักศึกษาภาคปกติ ซึ่งมีวุฒิภาวะต่างกัน และนักศึกษาที่ได้รับการเรียนรู้แบบรับใช้สังคมมีค่าสถิติที่นัยสำคัญระดับสูงด้านความรับผิดชอบสาธารณะ สภาพการควบคุมทางสังคม และพฤติกรรมของการเป็นพลเมืองสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม และการเรียนรู้แบบรับใช้สังคมยังสนับสนุนให้เกิดผลลัพธ์ด้านความเป็นพลเมืองแก่นักศึกษาอีกด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยพบว่า ความเป็นพลเมืองด้านเข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม มีอิสระและพึ่งตนเอง เป็นด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่นๆ ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรมีการจัดกิจกรรมนิสิตในการพัฒนาให้นิสิตเข้าใจบทบาทและสิทธิของตนเอง จัดกิจกรรมที่ให้นิสิตมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกา บทลงโทษ กิจกรรมที่ให้นิสิตวิเคราะห์ปัญหา เสนอวิธีการแก้ปัญหาและลงมือปฏิบัติ ตลอดจนส่งเสริมความเป็นพลเมืองก่อนที่จะสำเร็จการศึกษา

2. มหาวิทยาลัยควรมีการส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนิสิตทั้งการจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในห้องเรียน การมีส่วนร่วมกับองค์กรนักศึกษา การมีส่วนร่วมในช่วงการฝึกงาน การช่วยเหลือตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้นิสิตเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองให้กับนิสิต

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองของนิสิตในระดับปริญญาตรี เช่น ตัวแปร เกี่ยวกับภูมิหลังของครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นพลเมืองของนิสิตในศตวรรษที่ 21 ให้กับนิสิตระดับปริญญาตรีทั้งนี้เพื่อให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพและ มีจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนร่วม มีความรับผิดชอบและพร้อมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สหยาบสื่อและการพิมพ์.
- กิจยรรยง และอรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. (2539). เทคนิคการจัดฝึกอบรมอย่างมีประสิทธิภาพ.(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน).
- กัญจน์ กนต์ธโม (2558). การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา.ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- คณะกรรมการวิชาการ สภาพัฒนาการเมือง. (2557). หลักสูตรการเมืองภาคพลเมือง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์.
- จური ทัพวงษ์. (2552). การประยุกต์ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมในการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม, 5 (1 - 2).
- ชนาธิป พรกุล. (2554). การสอนกระบวนการคิด ทฤษฎีและการนำไปใช้. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : วี. พรินท์ จำกัด.
- ทิตินา แคมมณี. (2534). รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แคมมณี. (2551). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.
- นรินทร์ ฝันเชียร. ประชาธิปไตยในโรงเรียน. สืบค้นจาก http://www.ffc.or.th/ffc_scoop/2552/scoop_2552_12_25.php
- รัชฎาภรณ์ แก้วสนิทและคณะ. (2556). หลักสูตรและคู่มือการฝึกอบรมการพัฒนาผู้นำเยาวชนสำหรับวิทยากรการเผยแพร่ความรู้การเมืองภาคพลเมืองสู่เยาวชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ฤชดา เทพยากุล. (2554). การศึกษาวิชาความเป็นพลเมือง. วารสารเรียนรู้ประชาธิปไตย, 3 (9),มกราคม – มีนาคม 2554.
- วรารักษ์ สามโกเศศ. (2554). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง, มติชน, 3 ธ.ค. 2564 สืบค้นจาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22721&key=news_research.

- วาโร เฟิงส์วส์ดี. (2553). สถิติประยุกต์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- วิชาการ, กรม. (2546). การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย. กรุงเทพฯ : กองวิจัย
ทางการศึกษากรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- เฉลิมลาภ ทองอาจ. (2556). การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม (service-learning) ก้าวต่อไปของ
หลักสูตรเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. สืบค้นจาก [http://www.oknation.net/
blog/print.php?id=859305](http://www.oknation.net/blog/print.php?id=859305).
- บรรศักดิ์ อุวรรณโน. (2542). การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย.
กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.
- ปริญญ ทewanฤมิตรกุล. (2555). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์. นาน
มีบุ๊คส์พลับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- สำนักงานพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า. (2555). 108 คำศัพท์เพื่อการสนับสนุนการเมือง
ภาคพลเมือง. กรุงเทพฯ : พิมพ์สวย จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). พลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ :
สำนักการพิมพ์.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2556). กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้าง
เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย. กรุงเทพฯ : เทคนิค อิมเมจ การพิมพ์.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2557). แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้า
พลเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ. (2539). การเมือง การปกครองไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2556). การเมืองของพลเมืองสู่สหัสวรรษใหม่. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ :
โครงการจัดพิมพ์คปไฟ / มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2557). รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง. กรุงเทพฯ : รัตนพงษ์ การพิมพ์จำกัด.
- อมรวิทย์ นาครทรรพ. (2546). เรียนรู้คู่วิจัย : กรณีการสอนด้วยกระบวนการวิจัยภาคสนามวิชา
การศึกษากับสังคม คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- อำนวย แสงสว่าง. (2540). การจัดการทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : อักษราพัฒนา.
- อุษณีย์ อนุทรวงศ์. (2557). การพัฒนาทักษะการคิดระดับสูง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ครุสภา.
- กรรยา พรณนา. (2553). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และจิตสาธารณะของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบเทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

- และการจัดการเรียนรู้แบบเทคนิคศึกษากรณีตัวอย่างที่เน้นการเสนอตัวแบบสัญลักษณ์.
 ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กานต์รวี บุญญานุสิทธิ์. (2554). การพัฒนารูปแบบการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิต
 แห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับ
 ปริญญาตรี (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
 วิโรฒ.
- กมลวรรณ คารมปราษฎ์ คล้ายแก้ว (2557) ศึกษาเรื่องบทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังและ
 พัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยให้กับเด็กและเยาวชน.
- เฉลิมชัย มนุเสวต. (2543). การพัฒนารูปแบบที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการในสถาบัน
 อุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต).
 กรุงเทพฯ ฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชวาลา เวชยันต์. (2544). การพัฒนาแบบการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้
 สังคมเพื่อส่งเสริมความตระหนักในการรับใช้สังคม ทักษะการ แก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์
 ทางเรียนของนักเรียนประถมศึกษาดอนต้น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎี
 บัณฑิต). กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐนันท์ ศิริเจริญ (2556). การใช้สื่อบูรณาการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคต
 ประชาธิปไตยไทย. Veridian E-Journal, SU Vol.5 No. 1 January – April 2012.
- ดุจเดือน พันธุนาวิน. (2554). หนังสือรวมบทความย่อ ประเด็นคุณธรรม 3 ประการ : ซื่อสัตย์
 รับผิดชอบ และพอเพียง. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
 (ศูนย์คุณธรรม) สำนักบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- ดุจเดือน พันธุนาวินและคณะ. (2556). ครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมแก่นักเรียน. กรุงเทพฯ ฯ :
 ศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย ภารกิจโครงการและประสานงานวิจัย สำนักงาน
 คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2555). ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย. เอกสารเพื่อเผยแพร่ในการ
 ประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 ณ ศูนย์ประชุม สหประชาชาติ วันที่
 22– 24 มีนาคม 2555. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันพระปกเกล้า,
- ทศพล สมพงษ์. (2557). การพัฒนาโครงการเชิงรุกเพื่อพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง. กรุงเทพฯ ฯ :
 ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด.
- นฤมล มณีงาม. (2547). การพัฒนาโปรแกรมสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานตาม
 หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. (วิทยานิพนธ์
 ครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พัชรินทร์ เสดะจันทร์. (2550). ผลของการใช้กิจกรรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม (Service Learning) ที่มีต่อการปรับตัวเข้ากับสังคมในมหาวิทยาลัยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ กรุงเทพมหานคร. (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พนัด ด่วงดีลี. (2561). ความร่วมมือระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ในการเสริมสร้างการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การเมือง) . กรุงเทพฯ ฯ :มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระมหาสังเวช จันทโสภ, พระครูประวิตรวรานุกต(เสนห์ อินฟอง) และคณะ พรหมโคตร. (2559). รายงานการวิจัยเรื่องกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอุทัย ปญญาปภาโส. (2561). กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภักดี โพธิ์สิงห์และกมลทิพย์ ตรีเดช. (2562). รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชภัฏ. มหาสารคาม. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชภัฏมหาสารคาม.
- วิมลรัตน์ จตุรนนท์. (2551). การบูรณาการเทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม (ในรายวิชา 404401 บูรณาการหลักสูตร และการสอนวิชาเฉพาะ) : กรณีศึกษาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์. วารสารศึกษาศาสตร์, 19(2), กุมภาพันธ์ 2551- พฤษภาคม 2551.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และคณะ. (2544). รายงานการวิจัยเรื่อง การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service learning). กรุงเทพฯ ฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และทัศนีย์ บุญเดิม. (2546). การสอนแบบ Research-Based Learning. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง และคณะ. (2556). การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแนวโน้มพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษาเชิงบูรณาการระหว่างท้องถิ่น ศาสนา และมหาวิทยาลัยโดยใช้กระบวนการของโครงการคุณธรรม. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนาการวิจัยมหาวิทยาลัยแห่งชาติ.
- สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง และคณะ. (2557). การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคมเพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนาการวิจัยมหาวิทยาลัยแห่งชาติ.

- สุริน คล้ายรามัญ. (2543). การพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้น ประสบการณ์ และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติ และการมีส่วนร่วม ทาง การเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Abowitz and Harnish. (2006). Contemporary Discourses of Citizenship, in Review of Educational Research 2006.
- Ahmed , Zahra G. (2010). Service Learning in Policy and Practice: A Study of Service Learning Across Three Universities. University of California. ProQuest.
- Ander, J.B. and Hill, D. (2001). Principles of Good Practice for Service – Learning in Preservice Teacher Education. Washington, DC: American Association of Colleges for Teacher Education.
- Banda-Ralph, R. (2005). Service – Learning in a Community College. Pepperdine University. ProQuest
- Berman, G.L. (1999). Antecedents and Strategies for the Successful Implementation of Service Learning Programs in Higher Education. University of Massachusetts Boston. The Nation Service – Learning Clearinghouse. Recent Dissertations on Service and Service – Learning Topics Volume III 2001 – 2003.
- Boak, G., Thompson, D. (1998). Mental model for manager : Framework for practical thinking. London : Century Business.
- Bowen, G.A. (2005). Service – Learning in Higher Education: Giving Life and Depth to Teaching and Learning. Carolina : Buzzard's Roots Road Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๑๘/๒๕๖๔

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: กระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(The Building Process of Democratic Citizenship Students of
Student Studying at Mahamakut Buddhist University)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: นายวรวิทย์ สุขสมบูรณ์

เอกสารที่พิจารณาพบ

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

(พระสุพรรณเมธารักษ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

หมายเลขใบรับรอง: ว.๑๘/๒๕๖๔

วันที่ให้การรับรอง: ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

- () วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์
 () วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
 () มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย

ตอนที่ 2 ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษา

5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

ประเด็น / ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านรับผิดชอบตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง					
1.มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่ตนเองได้รับมอบหมายเสมอ					
2.รู้สึกภาคภูมิใจในตนเองและคิดว่าตนเองเป็นคนที่มีความค่า					
3.สามารถปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทำงานกลุ่มกับเพื่อน ๆ และทำงานที่ได้รับมอบหมายออกมาได้ดี เป็นต้น					
4.สามารถแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่เข้ามาได้เสมอ					
5.สามารถยอมรับผลของการกระทำของตนเองทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย					
6.พึงตนเองและรับผิดชอบตนเองได้					
7.มีความขยันหมั่นเพียร และอดทนในการทำงาน					
8.มีระเบียบ วินัย เช่น เข้าเรียนได้ตรงเวลา ส่งงานตามกำหนดที่อาจารย์สั่ง					
9.มีความซื่อสัตย์ สุจริต เช่น ไม่ทุจริตในการสอบไม่ลอกผลงานของเพื่อนหรือคนอื่น ๆ					
10.เป็นผู้มีความรู้และสามารถ เข้าใจในสังคมของตนรวมทั้งสังคมโลก					
11.สามารถรักษาสีทิวอันชอบธรรมของตนเอง เช่น การแสดงความเห็นต่าง ๆ การเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ เป็นต้น					
12.มีความตระหนักว่าการกระทำของตัวเองส่งผลกระทบต่อส่วนรวม					

ประเด็น/ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น/และการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล					
1.มีความเข้าใจและเคารพสิทธิผู้อื่น					
2.มีความเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคลและความหลากหลายของบุคคล					
3.มีความเข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน					
4.สร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นเสมอ					
5.เห็นคุณค่าของทุกคนว่าเท่าเทียมกันโดยปราศจากการแบ่งแยก					
6.ให้ความเคารพผู้อื่นในการแสดงความคิดเห็น					
7.เข้าใจและเต็มใจที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น					
8.รู้จักให้เกียรติผู้อื่น/ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของส่วนรวม					
9.ยอมรับและปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข					
10.ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่นด้วยความเข้าใจและไม่บังคับให้คนอื่นคิดเหมือนตนเอง					
11.เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ					
12.สามารถร่วมมือและมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมแม้ว่าจะมีความขัดแย้งกันบ้างก็ตาม					
ด้านเคารพกฎหมายและกติกาทางสังคม					
1.รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิภายในขอบเขตของกฎหมาย					
2.ปฏิบัติตามค่านิยม วัฒนธรรม และเคารพสถาบันที่ตนอยู่					
3.มีความรู้ความเข้าใจในหลักกฎหมายทั่วไป					
4.เคารพกฎระเบียบ/กติกาของมหาวิทยาลัย					
5.ไม่ละเมิดกฎหมายหรือกติกาในสังคม					
6.ไม่ใช้กำลังในการแก้ไขปัญหและยอมรับผลที่กระทำตามกฎหมาย					
7.ปฏิบัติตามกติกาในการทำกิจกรรมกลุ่มเสมอ					
8.แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของมหาวิทยาลัย					
9.ปฏิบัติตามกฎจราจรอยู่เสมอ					

ประเด็น/ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
10.มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการปกครองของประเทศ รวมทั้งกลไกของรัฐ บริบททางการเมืองและสังคม					
11.เข้าใจและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย					
12.รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิภายในขอบเขตของกฎหมาย					
ด้านรับผิดชอบต่อสังคม/มีส่วนร่วมและจิตอาสา					
1.สามารถเสียสละเวลาทำงานและให้ความร่วมมือเพื่อส่วนรวม					
2.ช่วยเหลือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง อาจารย์ด้วยความเต็มใจ					
3.เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว					
4.อาสาทำงาน ช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับความเดือดร้อนด้วยความเต็มใจ					
5.สามารถปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น แต่งกายให้ถูกต้องตามกาลเทศะ เป็นต้น					
6.สนใจแลทรัพย์สินสมบัติสาธารณะ					
7.ร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัย/สังคม/ท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ					
8.มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในท้องถิ่น เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของท้องถิ่น					
9.มีเจตคติที่ดีในกิจกรรมทางการเมือง เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมทางกิจกรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่ดีต่อสังคม/ท้องถิ่นและมีความสำคัญอย่างมาก เป็นต้น					
10.ตระหนักว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น/สังคม					
11.เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของท้องถิ่น/สังคม ความกระตือรือร้น					
12.สามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและอุปนิสัย การบริโภคให้เอื้อต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม					

>>> ขอขอบคุณนักศึกษาทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามนี้ <<<

นายวรวิทย์ สุขสมบูรณ์ และคณะ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	:	นายวรฤทธิ สุขสมบูรณ์
ตำแหน่ง	:	อาจารย์ประจำ
ประวัติการศึกษา	:	ศน.บ. (รัฐศาสตร์การปกครอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ร.ม. (รัฐศาสตร์การปกครอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	:	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิรา ลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ผลงานทางวิจัย	:	1.ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และรักษาสีงแวดล้อมของ ประชาชน ตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอกะชัง จังหวัดตราด, 2560. 2.ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาพรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และการเลือกตั้งของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบ การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD, 2562 3.การประเมินผลการใช้หลักสูตรสำหรับปรับพฤติกรรมของนักเรียนใน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณ์ ราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	นายไชยยา เรืองดี
ตำแหน่ง	:	อาจารย์ประจำ
ประวัติการศึกษา	:	สส.ม. (การบริหารนโยบายและสวัสดิการสังคม) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร.บ. (ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ศศ.บ. (นิเทศศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ประวัติการทำงาน	:	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผลงานทางวิจัย	:	1.หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาพรรคการเมืองกลุ่มผลประโยชน์และการเลือกตั้งของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD, 2562 2.การศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.2563.
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณ ราชวิทยาลัย อำเภอดงน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	นางสาวณัฐภัทร อยู่เมือง
ตำแหน่ง	:	อาจารย์
ประวัติการศึกษา	:	ร.ม. (เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ) มหาวิทยาลัยบูรพา บธ.บ. (การจัดการทรัพยากรมนุษย์) มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ประวัติการทำงาน	:	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิรา ลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานทางวิจัย	:	1.ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาพรศการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และการเลือกตั้งของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบ การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD, 2562
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณ ราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

